

Verdiendringer av skjevdelingsmidler

En drøfting av prinsippet i RT 2002 s 1596

Kandidatnummer: 459

Veileder: Tone Sverdrup

Leveringsfrist: 25. April 2006

Til sammen 15356 ord

19.04.2006

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING.....</u>	<u>1</u>
1.1	Problemstilling og avgrensning.....	1
1.2	Hvorfor har jeg valgt denne oppgaven?	2
1.3	Rettskildebildet vedrørende verdiendring av skjevdelingsmidler	3
<u>2</u>	<u>SKJEVDELING.....</u>	<u>3</u>
2.1	Utgangspunkt - Likedeling.....	3
2.2	Hjemmel og plass i systemet.....	4
2.2.1	Skjæringstidspunkt og verdsettelse	5
2.3	Vilkår for skjevdeling.....	6
2.3.1	Verdiregel.....	6
2.3.2	Skjevdelingsgjenstanden må være i egen rådighetsdel	6
2.3.3	Nettokrav	6
2.3.4	Suffisienskrav	7
2.3.5	Ervervspostene.....	7
2.3.6	Skjevdeling må kreves.....	8
2.3.7	Ombytting og substitusjon.....	8
2.3.8	Beviskravet er ”klart”	9
2.4	Unntakene i el. § 59	9
2.4.1	Åpenbart urimelig resultat	9
2.4.2	Adgang til å skjevdele midler som ellers skulle vært likedelt.....	11
2.4.3	Gjenopptatt samliv	11
2.5	Hensyn	12
<u>3</u>	<u>FORHOLDSMESSIGHETSREGELEN</u>	<u>15</u>

3.1	Verdiendringer generelt.....	15
3.2	Ulike typer av verdiendringer.....	15
3.3	Regelen - forholdsmessighetsregelen	15
3.4	Tidspunkter for verdsettelsen	17
3.5	Alternativet.....	17
3.6	Det rettslige grunnlaget for forholdsmessighetsregelen – Rt 2002 s 1596.....	18
3.6.1	Dommens saksforhold og rettanvendelse	18
3.6.2	Hensyn som Høyesterett legger til grunn for regelen	19
<u>4</u>	<u>VERDIENDRINGER VED SÆREIEIENDELER.....</u>	<u>21</u>
4.1	Generelt om særeie.....	21
4.2	Verdiendringer av særeieendeler	21
<u>5</u>	<u>VURDERING AV FORHOLDSMESSIGHETSREGELEN</u>	<u>23</u>
5.1	Det normative utgangspunkt – Midler skapt i fellesskap bør deles likt	23
5.1.1	Den grunnleggende avveining mellom skjevdelingsregelens formål og hensyn til ektefellenes fellesskap	23
5.1.2	Midler skapt i fellesskap ved felles innsats.....	24
5.1.3	Ulike former for bidrag til fellesskapet	25
5.1.4	Tilfeldigheter i ektefellenes bidrag til fellesskapet.....	26
5.2	Integrert økonomi	28
5.3	Frantzens skjevdelingsprinsipp	29
5.4	Rettstekniske hensyn.....	31
5.4.1	Prosessavvergende	31
5.4.2	Mindre å verdsette.....	32
5.4.3	Innsatsavregning	33

5.5	Betydning av skjevdelingseiendelens art og tilknytning til denne.....	33
5.6	Betydningen av å høste fordeler av den andres innsats.....	35
5.7	Betydningen av annen løsning ved særeie	37
5.7.1	Folk flests forventninger til løsning	37
5.7.2	Hensyn til lik løsning	38
5.7.3	Skjevdelingens mellomstilling.....	39
5.8	Fall i skjevdelingsgjensstandens verdi	40
5.9	Hensyn til tilvendt levestandard	42
5.10	Spesielle forhold ved høy opplåningsgrad og stor verdistigning.....	42
<u>6</u>	<u>AVSLUTNING.....</u>	<u>44</u>
	<u>KILDEHENVISNINGER.....</u>	<u>46</u>

1 Innledning

1.1 Problemstilling og avgrensning

Før dommen i Rt 2002 s 1596 var det uklart på hvilken måte verdiendringer på skjevdelingsmidler skulle fordeles. Det var flere mulige måter å beregne endringene på, men det var svært få holdepunkter i de aktuelle rettskildene for hvordan dette skulle gjøres. Den regel som kom etter Rt 2002 s 1596 var klar og godt begrunnet. Den har fått stor tilslutning, og majoriteten av rettsanvendere holder regelen som åpenbar.

Problemstillingen som jeg ønsker å belyse, er en rettspolitisk drøfting av regelen som følger av Rt 2002 s 1596. Det er mange hensyn å ta i en familierettslig konflikt. Både juridisk teori og reelle hensyn har satt en del spørsmålstegn ved regelen. Denne oppgaven er en gjennomgang og drøfting av de ankepunkter som jeg mener har relevans i forhold til begrunnelsen for den forholdsmessighetsregelen som nå anvendes.

Verdiendringer ved skjevdelingsmidler er et stort og omfattende tema, og noen avgrensninger har vært nødvendig. For å få frem sammenhengen i det økonomiske skiftet ved skilsmisse har det vært nødvendig å gi en kort redegjørelse for utgangspunktet i likedelingsregelen. Jeg har valgt å se helt bort fra andre unntak fra likedelingen som gjeldsavleggelsen og forloddskrav. Det har også vært nødvendig å skrive kort om skjæringstidspunkt og verdsettelse. For å gi en konstruktiv sammenlikning har jeg også valgt å beskrive den tilsvarende problemstillingen der særreieeiendeler endrer verdi.

For å gi en helhetlig beskrivelse av skjevdelingsinstituttet har jeg skrevet en del om de hensyn som knytter seg til skjevdeling generelt. Jeg har også foretatt en gjennomgang av vilkår for skjevdeling, der hovedvekten er lagt på de spesielle hensyn som gjør seg gjeldende ved verdiendringer.

I de første 4 kapitler har jeg redegjort for skjevdeling de lege lata, altså slik regelen er nå. De har vært nødvendige premisser og beskrivelser for den de lege ferenda vurderingen jeg går i inn i fra kapittel 5. En avsluttende oppsummering kommer i kapittel 6.

1.2 Hvorfor har jeg valgt denne oppgaven?

Familierettslige konflikter har mange særtrekk, særlig det dette mellommenneskelige båndet i en så nær relasjon som ekteskap. Skilsmisser er opprivende på et personlig plan og utfallet av det økonomiske oppgjøret har som regel stor betydning for ektefellene og deres barns fremtid. Slike konflikter har en spennende blanding av sosiale og juridiske utfordringer som interesserer meg.

Skjevdeling er et spennende tema av mange årsaker. Den skjevdelingsregel som vi anvender i dag, er relativt ny. Før dagens lovgivning var det unntaksvis adgang til skjevdeling, men nå har vi en etablert regel som et klart unntak fra likedelingsregelen og gir rett til skjevdeling forutsatt at visse vilkår er oppfylt. Regelen var omdiskutert da den kom, og den diskuteres heftig ennå. I et internasjonalt perspektiv skiller skjevdelingsregelen seg ganske klart fra eksempelvis våre nordiske naboer, men skillet er mindre markant i forhold til andre deler av verden.

Innenfor skjevdeling er det mange interessante temaer. Jeg har valgt å fokusere på hva som skjer ved verdiendringer av eiendeler som er gjenstand for skjevdeling. Primært gjorde jeg det fordi det er en praktisk og vanlig konflikt. Over en viss periode vil de fleste eiendeler endre sin verdi. I tillegg er det blitt mer vanlig å gifte seg flere ganger. Jo eldre man er når man gifter seg, jo mer trolig er det at man har store verdier. Mange er usikre på hva som skjer hvis man har med seg verdier inn i et ekteskap, særlig når verdiene kan endre seg drastisk. For en del er nok også særeie et vanskelig tema å diskutere, noe som følgende styrker betydningen av skjevdelingsregelen.

1.3 Rettskildebildet vedrørende verdiendring av skjevdelingsmidler

Det alminnelige utgangspunkt må tas i § 59 i ekteskapsloven¹ hvor skjevdelingsregelen er angitt. Men regelen eller forarbeidene² gir ingen spesielle føringer på hvordan problemstillinger knyttet til verdiendringer løses. Grunnlaget for den regel som nå brukes finnes i rettspraksis, særlig i Rt 2002 s 1596 som bygger på mindretallsvotumet fra Rt 2001 s 1434. Det standpunkt som dommerne la til grunn, bygde i hovedsak på en vurdering av de reelle hensyn som gjorde seg gjeldende.

Det har blitt skrevet en del om verdiendringstemaet i juridisk litteratur. Før dommen i Rt 2002 s 1596, ble det skrevet en del om hvilke løsninger som burde brukes ved en slik problemstilling³ og etter dommen har løsningen vært diskutert og kritisert⁴. I oppgavens kapittel 5 vil jeg diskutere de hovedinnvendinger mot den regel som nå anvendes, fremsatt både i juridisk teori andre reelle hensyn som må belyses.

2 Skjevdeling

2.1 Utgangspunkt - Likedeling

Ved opphør av ekteskap er hovedregelen at alle verdier i felleseiet skal likedeles⁵ etter el. § 58. Felleseie betyr den formue som ved ekteskapets opphør er gjenstand for deling. Ektefellene finner verdien av hver sin rådighetsdel og så legges disse to delene sammen og denne summen skal da deles på to, altså likedeles. Verdien av en ektefelles rådighetsdel

¹ Lov om ekteskap nr 47 av 4. juli 1991, Fra nå: el.

² Se Rt 2002 s 1596, spesielt første hele avsnitt på side 1601.

³ Se Holmøy og Lødrups – kommentarer til ekteskapsloven, s 390 flg.

⁴ Eksempelvis Frantzen i FAB s 229 til 249.

⁵ Unntak som eksempelvis gjeldsavleggelse gjør at ”likedeles” ikke er helt presist. Uttrykket er ment som en illustrasjon av prinsippet om verdiene i utgangspunktet skal deles likt mellom ektefellene.

finner man ved å legge sammen alle verdier denne eier for så å trekke fra gjelden denne står ansvarlig for. Det overskuddet⁶ som da foreligger er rådighetsdelens verdi.

Likedelingsreglen er begrunnet med at verdier som foreligger ved ekteskapets opphør ”normalt [er] verdier som er skapt under samlivet ved felles innsats, om enn av forskjellig karakter”⁷. Uttrykket ”forskjellig karakter” relaterer seg til at innsatsen vil være litt ulik i omfang, og det vil som regel være litt tilfeldig hvem som bruker penger på hva. For eksempel ved at en ektefelle betaler huslånet, mens den andre handler mat. Uansett forligger det verdier skapt i fellesskap, som regel, ved begge ektefellenes bidrag, og da vil likedeling være det mest rimelige utgangspunkt.

Felleseie og særeie er utelukkende familierettslige begreper⁸. Disse forteller hvordan verdiene og gjenstandene skal deles ved et eventuelt skifte. Begrepene har ikke nødvendigvis noe sammenheng med hvem av ektefellene som faktisk eier en gjenstand, selv om det ofte vil være slik at eiendeler som skal holdes utenfor deling ved særeie vil være denne ektefellens eneie. Regler om en ektefelles råderett over hva man eier finnes i el. § 31,1. ledd, dette er regler om reelt eierforhold. Enten er en ektefelle eneieier og eier en gjenstand fullt ut alene, eller så er ektefellene sameiere og eier med en ideell andel hver. Eneieier og sameiere er alminnelige formuesrettslige begreper som ikke bare gjelder for familieretten, men også for alle andre eierforhold slik som reglene i sameieloven⁹.

2.2 Hjemmel og plass i systemet

Regelen om skjevdeling er i el. § 59. og den lyder:

⁶ Hvis det ikke foreligger et overskudd, så skal ingen verdier gå til likedelingsgrunnlaget.

⁷ NOU 1987: 30 side 76.

⁸ Lødrup og Sverdrup – Familieretten, kapittel 11 (side 128 flg).

⁹ Lov om sameie av 18. juni 1965, nr. 6.

”Verdien av formue som klart kan føres tilbake til midler som en ektefelle hadde da ekteskapet ble inngått eller senere har ervervet ved arv, eller ved gave fra andre enn ektefellen, kan kreves holdt utenfor delingen.

Vil retten til å utta midler etter første ledd føre til et åpenbart urimelig resultat, kan den helt eller delvis falle bort. Ved vurderingen skal det særlig legges vekt på ekteskapets varighet og ektefellenes innsats for familien.

Dersom sterke grunner taler for det, kan en ektefelle gis rett til å holde utenfor delingen hele eller deler av verdien av felleseie som ikke omfattes av første ledd.

Er samlivet gjenopptatt etter separasjon og deling har funnet sted, skal formue som ektefellene har fra det tidligere oppgjøret, likestilles med midler som nevnt i første og andre ledd dersom ektefellenes midler på ny skal deles.”

Skjevdeling gir rett til å kreve at midler holdes utenfor deling. Det er altså et unntak fra reglen om at formuen skal likedeles etter el. § 58, Et annet slikt unntak er ”forloddskrav” etter el. § 61, denne reglen gir anledning å holde visse definerte eiendeler utenfor delingen, som eksempelvis trygderettigheter, familiebilder og eiendeler ervervet til særskilt bruk for barn.

2.2.1 Skjæringstidspunkt og verdsettelse

Ved et forestående skifte er det nødvendig å avgrense hvilke eiendeler og hvilken formue som skal gå til deling. I el. § 60 er skjæringspunktet angitt, og hovedreglen er da ”begjæring om separasjon eller skilsmisse kom inn til fylkesmannen eller da samlivet ble brutt”. Det betyr at alle verdier og den gjeld som forelå frem til dette tidspunkt skal være med i delingsgrunnlaget, mens formue ervervet og gjeld pådratt senere ikke skal gå til deling. For å finne verdien av eiendelene er hovedregelen etter el. § 69 ”omsetningsverdi”, altså den salgsverdien eiendelen har.

2.3 Vilkår¹⁰ for skjevdeling

2.3.1 Verdiregel

Skjevdelingsregelen er en verdiregel¹¹. Det betyr at den ikke gir noen rett til eiendelen som sådan, men bare til verdien av den. At det er en verdiregel følger også av uttrykket ”verdien av formue” i el. § 59. Hvem av ektefellene som har rett til en gitt eiendel, følger av naturalutleggsreglen i el. § 66. Reglene om særeie i el. § 42 flg. gir rett til både verdien av en gjenstand og rett til å få utlagt eiendomsretten til gjenstanden¹².

2.3.2 Skjevdelingsgjenstanden må være i egen rådighetsdel

For å kunne skjevdele verdien av en eiendel, må den være i rådighetsdelen til den ektefelle som krever skjevdeling¹³. Innholdet av begrepet ”rådighetsdel” følger av el. § 31,1 og betyr at man er eier av gjenstanden. Det kan også leses ut fra el. § 59, for man vil alltid være eier av midler man ”hadde da ekteskapet ble inngått eller senere har ervervet ved arv eller gave”. Hvis en ektefelle A har fått et verdifullt kunstverk i gave av sine foreldre vil kunstverket være i As rådighetsdel. Derimot vil det ikke være i ektefelles As rådighetsdel hvis kunstverket blir gitt videre fra A til ektefelle B. Siden A da ikke er eier av kunstverket kan denne ikke kreve at verdien skal kunne skjevdeles.

2.3.3 Nettokrav

Krav om skjevdeling er et nettokrav. Utgangspunktet må tas i uttrykket el. § 59 ”verdien av formue”. Det er også klart forutsatt i forarbeidene¹⁴. Gjeld til ”ervert eller påkostninger... vil derfor komme til fradrag når størrelsen av skjevdelingskravet skal fastlegges”.

Størrelsen på skjevdelingskravet vil da bli differansen mellom en eiendels totale verdi og den opprinnelige gjelden som påhvile den. En typisk situasjon vil være der ektefelle A

¹⁰ De vilkår som blir behandlet i det følgende er kumulative vilkår, altså må alle være oppfylt for at en ektefelle skal ha rett til å skjevdeling.

¹¹ NOU 1987:30 side 130.

¹² Jf uttrykket i el. § 42 ”det de eier eller senere erverver”. Det både innebærer rett til verdien og eiendomsrett.

¹³ Rt 2001 s 1434, på side 1441 sier førstevoterende ”Skjevdeling skal utøves i egen rådighetsdel”.

¹⁴ NOU 1987:30, side 130.

arver et hus, mot å kjøpe ut de andre arvingene. Hvis huset er verdt 1.000.000 kr, må ektefellen da kjøpe ut sine to søsken med til sammen 670.000 kr. Nettoverdien¹⁵ av arven er da 330.000 kr og er da den verdien A kan kreve skjevdelt.

2.3.4 Suffisienskrav

På bakgrunn av at skjevdelingsregelen er en verdiregel, er det et vilkår¹⁶ at den ektefellen som krever skjevdeling var suffisient¹⁷ både ved ekteskapets inngåelse og opphør. Å være suffisient betyr at man finner de verdier en ektefelle har med seg inn i ekteskapet og trekker fra gjelden som denne bringer med seg. Hvis det foreligger et overskudd er ektefellen suffisient, hvis det derimot foreligger en underskudd er denne insuffisient. Årsaken til suffisienskravet ligger i uttrykket ”verdien av formue” i el. § 59, for hvis en ektefelle er insuffisient ved ekteskapsinngåelsen bringer denne ikke med seg noen ”verdi”. Om en ektefelle er insuffisient ved ekteskapets opphør, foreligger det heller ikke noen ”verdi” som kan skjevdeles. Et ikke uvanlig eksempel er der et ungt par gifter seg etter studietiden. Hvis ektefelle A har et studielån på 200.000 kr og eier en bil til verdi 150.000 kr når de gifter seg, kan A ikke skjevdele verdien av bilen fordi A ikke er suffisient ved ekteskapets inngåelse.

2.3.5 Ervervspostene

De midler som kan skjevdeles etter el. § 59 er gave, arv og midler en ektefelle hadde da ekteskapet ble inngått¹⁸. Verdier regnes kun som gave eller arv hvis de ble mottatt etter ekteskapsinngåelsen, slik at for eksempel en arv mottatt før ekteskapet regnes som ”midler en ektefelle hadde før ekteskapet ble inngått”. Ved gavesalg vil de verdiene som utgjør

¹⁵ Overskuddsverdien er kanskje en mer illustrerende beskrivelse.

¹⁶ Utgangspunktet er at dette er et vilkår, men det er mulig at hvis en ektefelle som var insuffisient ved ekteskapsinngåelsen, kan skjevdele en senere mottatt arv. Slike forhold har ikke dukket opp i rettspraksis. Se Holmøy og Lødrup – kommentarer til ekteskapsloven, side 392.

¹⁷ Holmøy og Lødrup – kommentarer til ekteskapsloven, side 392.

¹⁸ NOU 1987:30 side 81.

gaveandelen kunne skjevdeles¹⁹. Verdier og eiendeler som ektefellene har ervervet under ekteskapet kommer ikke inn under el. § 59, det mest typiske eksempel vil være arbeidsinntekt. Videre kan heller ikke gave fra den andre ektefellen²⁰ kreves skjevdelte, det har sin bakgrunn i at en slik gave i de fleste tilfeller vil ha en nær tilknytning²¹ til begge ektefellene. I noen tilfeller vil også en gave fra ektefelle A til ektefelle B ikke være begrunnet i ønsket om å berike den andre, men for å unngå ektefelle As kreditorer. Når det da ikke foreligger noe gavehensikt, vil likedeling av gavens verdi være naturlig.

2.3.6 Skjevdeling må kreves

Hvis en av ektefellene ved ekteskapets opphør ønsker at verdien av gjenstand skal skjevdeles, må dette ”kreves” etter el. § 59. Forarbeidene²² sier at det også er anledning til å kreve delvis skjevdeling, altså å bare holde utenfor deler av sitt skjevdelingskrav. At en ektefelle kan kreve delvis skjevdeling, må ses i lys av el. § 65 om avtalefrihet ved oppgjør av formuesforhold, slik at denne ektefellen står relativt fritt til å finne en funksjonell og smidig løsning. At skjevdeling må ”kreves” betyr at det ikke er noen automatikk i at verdien av en gjenstand skal holdes utenfor delingen, slik som ved særeie hvor avtalte gjenstander eller verdier ”skal være unntatt fra deling” etter el. § 42. Om en ektefelle ønsker å skjevdele en gitt verdi, kan komme brått og uventet på den andre ektefellen, og en automatisk skjevdeling vil da kunne føles urimelig. Skilsmitter kan være svært følelsesladet og da er det ønskelig med fleksible løsninger.

2.3.7 Ombytting og substitusjon

I el. § 59 kreves det at den verdi som kreves skjevdelte, må kunne ”føres tilbake til” midler fra ervervspostene i kapittel 2.3.5. Det betyr at det må være en forbindelse mellom den opprinnelige skjevdelingspost og den verdi man krever skjevdelte ved opphør av ekteskapet.

¹⁹ Salgsandelen kan bare skjevdeles hvis den er betalt med skjevdelingsmidler. Normalt vil den bli betalt med felleseiemidler, og verdien av salgsdelen skal da gå til likedeling etter el. § 58.

²⁰ NOU 1987:30 side 130 og 131.

²¹ Lødrup og Sverdrup – Familieretten, side 259 og NOU 1987:30 side 130 sier at hvis ikke gaven er gjort til den enes særeie ved ektepakt, vil det normalt være partenes forutsetning at den skal likedeles.

²² NOU 1987:30 side 130.

Hvis en av ektefellene arver 300.000 kroner og disse forbrukes eller går til grunne²³ underveis, kan den opprinnelige verdien av arven ikke kreves skjevdelt. Men hvis derimot denne ektefellen bruker de 300.000 kr på å kjøpe en båt, kan verdien av båten kreves skjevdelt. Det er altså anledning til såkalt ”ombytting”²⁴, som betyr at ektefellen kan kjøpe og selge gjenstander for skjevdelingsmidler og allikevel kreve verdien av disse midler skjevdelt. Så lenge en verdi av skjevdelingskravet ved skiftet kan ”føres tilbake” til verdien av det opprinnelige skjevdelingskrav er det anledning for eieren å kjøpe og selge eiendeler slik det passer denne.

2.3.8 Beviskravet er ”klart”

Ved tvist om skjevdeling, krever el. § 59 at de verdier som skal kreves skjevdelt ”klart” må føres tilbake til de mulige skjevdelingsgrunnlag. Det betyr for det første at det er den som krever skjevdeling naturlig nok har bevisbyrden at ”vilkårene for skjevdeling er tilstede”²⁵. For det andre er beviskravet sterkere enn det alminnelige kravet i sivile tvister, hvor det er tilstrekkelig å godtgjøre det mest sannsynlige alternativet. I Rt 2001 s1434 sies det at ”det må kreves mer enn alminnelig bevisovervekt”. Et slikt, relativt strengt, beviskrav vil særlig kunne få betydning ved gjentatte ombytninger eller lang tids ekteskap hvor det rent praktisk kan være vanskelig å ”rekonstruere en eiendels skjebne”²⁶.

2.4 Unntakene i el. § 59

2.4.1 Åpenbart urimelig resultat

I el. § 59.2. ledd er det gitt en innskrenkning av skjevdelingsretten som gjelder i forhold der skjevdeling vil medføre et ”åpenbart urimelig resultat”. Virkningen av at dette unntaksvilkåret er oppfylt, er at midler som ellers skulle vært skjevdelt i stedet går inn i de midler som skal deles likt etter el. § 58.1. ledd. Skjevdelingsretten kan ”helt eller delvis falle bort”. Det betyr at skjevdelingsretten er i behold, men begrenset oppad til hva som vil

²³ NOU 1987:30 side 83.

²⁴ NOU 1987:30 side 83, her brukes benevnelsen ”sammenblandings- og surrogattilfellene”.

²⁵ NOU 1987:30 side 83 og side 130.

²⁶ NOU 1987:30 side 83 og side 130

være et ”åpenbart urimelig resultat” for den andre ektefellen. Svært sjelden vil det være slik at hele skjevdelingsretten vil bortfalle, men i noen tilfeller vil en del av retten bortfalle, slik at resultatet ikke lenger er ”åpenbart urimelig”.

Uttrykket ”åpenbart urimelig” gir anvisning på en meget begrenset adgang til å innskrenke skjevdelingsretten. Normalt sett skal det en del til for at et tilfelle skal anses som ”urimelig” og i tillegg kreves at urimeligheten er ”åpenbar...”. I forarbeidene er det gjort klart at dette er en ”snever unntaksregel”²⁷. Det standpunkt er også opprettholdt gjennom rettspraksis²⁸.

I el. § 59.2. ledd, 2. pkt. angis momenter som særlig skal vektlegges, nemlig ”ekteskapets varighet og ektefellenes innsats for familien”. At ekteskapets varighet er så viktig må ses i lys av at jo lenger et ektepar har vært gift, jo mer rimelig er det med likedeling. Den økonomisk avhengighet tilsier at det etter lang tids ekteskap er mer naturlig å anse en eiendel som felles prosjekt, selv om det en gang i tiden var en av ektefellene som brakte det med seg inn. I en del tilfeller er det også den andre ektefellens betydelige ”innsats for familien” som er grunn til at midlene fortsatt er i behold. Om den andre ektefellens innsats for å beholde midler skulle tilsi at eieren skulle ha et større skjevdelingskrav, ville vært urimelig.

Hva som utgjør et ”åpenbart urimelig resultat” er utelukkende en vurdering av det økonomiske resultat som hver av ektefellene sitter igjen med etter skiftet. At det er kun det økonomiske aspektet som vurderes, er en følge av at skjevdeling er en verdiregel²⁹. I forarbeidene³⁰ beskrives terskelen for denne begrensning av skjevdelingsretten og det er der en ektefelle vil bli satt i en ”etter forholdene urimelig svak økonomisk stilling”. Om dette uttrykket sier noe mer enn kravet om ”åpenbart urimelig resultat” er tvilsomt, men det

²⁷ NOU 1987:30 s 130.

²⁸ Eksempelvis Rt 1999 s 177.

²⁹ Se kapittel 2.3.1.

³⁰ NOU 1987:30 s 130.

gir i hvert fall anvisning på en konkret vurdering av den andre ektefellens økonomisk resultat etter oppgjøret.

2.4.2 Adgang til å skjevdele midler som ellers skulle vært likedelt

I el. § 59.3. ledd er det gitt en mulighet til utvidet skjevdeling. De midler som det her beskrives, er altså ”hele eller deler av verdien av felleseie som ikke omfattes³¹ av første ledd”. I hovedsak vil det da være gave fra den andre ektefellen og alminnelig arbeidsinntekt. Kravet for å utvide skjevdelingsretten er at det må foreligge ”sterke grunner”, i forarbeidene³² er dette uttrykket ment for å gjøre klart at det er ”snever unntaksregel³³”.

Når man skal vurdere om dette unntaket kommer til anvendelse, avhenger det av en avveining mellom eierektefellens sterke behov kontra at den andre ektefellen ikke må settes i en urimelig stilling³⁴. De situasjoner hvor dette er aktuelt er, i følge forarbeidene, særlig der en av ektefellene driver næringsvirksomhet og ved likedeling må denne da slå seg konkurs eller ta opp store lån for å fortsette virksomheten som normalt³⁵. Men det må nødvendigvis avveies mot den andre ektefellens behov. En annen aktuell situasjon vil være der den ene ektefelle har store verdier i særeie, mens den andre ektefellen bare har verdier som skal være gjenstand for likedeling, den skjevhet kan da rettes opp med at den andre ektefellen får anledning til å skjevdele, i hvert fall deler, av sin rådeighetsdel.

2.4.3 Gjenopptatt samliv

Regelen i el. § 59.4. ledd gjelder der ektefellene separeres og de deler sine verdier. Hvis de senere gjenopptar samlivet skal disse midlene ”likestilles med midler som nevnt i første og andre ledd”. Selv om dette ikke er midler som ektefellene ”hadde da ekteskapet ble inngått” etter el. § 59.1. ledd, fordi de aldri var skilt, skal midlene allikevel anses som det.

³¹ Se om ervervspostene i kapittel 2.3.5.

³² NOU 1987:30 s 130.

³³ At adgangen er snever er også opprettholdt i rettspraksis, se eksempelvis Rt 2002 s 1596.

³⁴ Lødrup og Sverdrup – Familieretten, side 271.

³⁵ Se kapittel 5.3 om Frantzens skjevdelingsprinsipp, at man ”får med seg ut det man tar med seg inn”.

2.5 Hensyn

Det sentrale hensyn bak likedelingsreglen i el. § 58 er at verdier skapt i fellesskap bør likedeles³⁶. Selv om skjevdeling er et unntak fra likedelingsreglen, følger begge reglene samme prinsipp. De midler som kan holdes utenfor delingen etter el. § 59, er midler som er skapt i fellesskap. Verdier en ektefelle har før ekteskapet eller får ved arv eller gave kan ikke sies å komme av felles innsats. I forarbeidene³⁷ pekes det også på at mange som gifter seg har et ”svært forskjellig” økonomisk utgangspunkt og da ”svikter i stor grad begrunnelsen for en likedeling”.

De siste årene har det også skjedd mange sosiale forandringer som ligger til grunn for skjevdelingsregelen. Før var det vanlig at man giftet seg ung med små verdier og få eiendeler og at ekteskapet varte livet ut. I slike tilfeller er den økonomiske avhengighet og sammenblanding svært stor. Nå er det høye skilsmissetall og det er langt mer vanlig å gifte seg flere ganger, det bli også mer vanlig å få særkullsbarn. Særlig der man gifter seg i høy alder, er ikke den økonomiske avhengighetsforhold så fremtredende og det er ikke naturlig å se eiendeler og verdier som felles prosjekter. Dessuten bør ikke frykten for å miste halvparten av sine verdier og eiendeler stå i veien for ønsket om å gifte seg på nytt, det bør avhenge av andre faktorer.

Med tiden har det også blitt mer vanlig å bli samboere. De økonomiske forhold ved samboerskap er svært like med ordninger med fullstendig særeie. I korte trekk går begge ordninger ut på at begge tar hvert sitt, av verdier og eiendeler, slik at det ikke forligger noe som skal likedeles. Husstandsfelleskapsloven³⁸ er ment å bedre situasjonen for de som har vært samboere over lang tid. Selv om hovedregelen etter el. § 58 fortsatt er likedeling, er det ved skjevdeling større muligheter for å avbøte uheldige økonomiske virkninger ved for eksempel kortvarige ekteskap, slik at ikke ektefellen løper noen særlig økonomisk risiko ved å gifte seg. Det gjør det enklere for unge par å gifte seg i stedet for å forbli samboere

³⁶ Se kapittel 5.1.

³⁷ NOU 1987:30 side 78 og 79.

³⁸ Lov om rett til felles bolig og innbo når husstandsfellesskap opphører av 4. juli 1991, nr 12.

og for eksempel få rett til å arve hvis en av ektefellen dør. Slikt sett bidrar skjevdelingsregelen til at det ikke nødvendigvis er økonomiske årsaker til at noen velger å ikke gifte seg.

I forarbeidende var det et ønske om å motvirke muligheten til å ”skille seg til penger”³⁹, altså det vi til daglig benevner som ”golddiggers”. Det betyr at den som gifter seg til penger finner en formuende person, for så å gifte seg med denne og deretter å skille seg relativt fort og ta med halvparten av verdiene. Skjevdeling er et godt virkemiddel for å motvirke slike forhold. For den formuende personen kan da kreve skjevdelt alle midler denne hadde før ekteskapet, mens det som ble ervervet under ekteskap skal likedeles. Dette begrenser behovet for særavtaler som i mange tilfeller kan være et vanskelig emne å diskutere⁴⁰.

Med bakgrunn i ønsket om å motvirke uheldige økonomisk virkninger av kortvarige ekteskap, ble det også vurdert⁴¹ om man skulle innføre en trapperegulering tilsvarende et forslag⁴² som ble vurdert i Sverige i sin tid. En slik trapperegulering fungerer slik at jo lengre et ektepar forblir gift, jo mer av felleseiet skal likedeles. Det er da et tak som gjør at etter et gitt antall år skal hele felleseie deles likt. Når denne varianten ikke ble lagt til grunn, var det fordi den utelukkende ivaretok tidsmomentet. I Norge ønsket man en mer fleksibel ordning, som også kunne finne en rimelig løsning i de tilfellene der andre konkrete omstendigheter gjorde seg gjeldende.

Etter el. § 48 kan en giver eller arvelater sette som vilkår for gaven eller arven at den skal være særavtale. For å vite at det er anledning til å sette et slikt vilkår, må man nødvendigvis ha ”spesielle kunnskaper om rettsreglene eller et særlig initiativ”⁴³ ved å ta kontakt med lovkyndige. Når for eksempel foreldre gir et ektepar en gave, er det naturlig å tro at de i

³⁹ Ot.prp 1990-1991 nr 28 side 67 og NOU 1987:30 side 81.

⁴⁰ NOU 1987:30 side 79. Det sies at mange trolig vil ha ”motforestillinger mot å reise slike spørsmål”.

⁴¹ NOU 1987:30 side 80.

⁴² NOU 1987:30 side 78.

⁴³ NOU 1987:30 side 81.

første rekke ønsker å tilgodese sitt barn og ikke nødvendigvis ektefellen, i hvert fall der det går mot en skilsmisse. Ved skjevdelingsregelen er det anledning til å gi gave eller arv uten å sette et slikt vilkår om særøie, for så sant gaven eller arven ikke er forbrukt, kan den ektefellen kreve å holde verdien av denne utenfor delingen. Det gir en mer fleksibel mulighet for gi en gave til et ektepar og vil i de fleste tilfeller være mest i tråd med givers eller arvelaters ønske.

De høringsinstansene som uttalte seg positivt til skjevdelingsregelen, slik som den er utformet i el. § 59, fremholdt at en slik regel vil være mest ”i tråd med den alminnelig oppfatning av hva er rettferdig og vil gjennomgående gi de rimeligste resultater”⁴⁴. Det var fordi de mente at likedelingens begrunnelse, om midler skapt i fellesskap, passet ikke på skjevdelingsmidlene og det var da mest rimelig og hensiktsmessig å la ektefellene beholde det de brakte med seg inn ved et eventuelt skifte. At man tar med seg ut det man hadde med seg inn, er mest i tråd med det generelle likehetsideal som også er svært viktig i familieretten⁴⁵, at man får igjen med det man reelt og faktisk har bidratt med.

Slik skjevdelingsregelen er utformet er den relativt spesiell sett i forhold til tilsvarende regler i Norden. I Norge er regelen slik at hvis vilkårene er oppfylt, så har man rett til skjevdeling. I de andre nordiske land er de tilsvarende regler utformet som skjønnsmessige unntak fra likedelingsregelen. I Sverige⁴⁶ kan man skjevdele der likedeling er ”oskålig”⁴⁷ på bakgrunn av ekteskapets lengde og forholdene for øvrig.

⁴⁴ Ot.prp. 1990-1991 nr 28 side 64.

⁴⁵ Kapittel 5.1.1.

⁴⁶ NOU 1987:30 side 78.

⁴⁷ ÄB 12 kap. om ”Jämkning vid bodelning”.

3 Forholdsmessighetsregelen

3.1 Verdiendringer generelt

Temaet for denne oppgaven er fordelingen av skjevdelingsmidler når de endrer verdi. Over tid vil de aller fleste gjenstander og midler gjennomgå en verdiendring. Det mest typiske er at ektefellers felles bolig stiger i verdi. Hvis et ektepar har vært gift i ti år og bodd i samme boligen under hele ekteskapet, er det normalt at boligen har steget betraktelig i verdi. En verdistigning vil også være normalt for fritidsboliger og til dels kunstverk. Motsatt vil oftest biler og båter synke i verdi over tid. Ved aksjer og verdipapirer er det svært vanskelig å si hvilken utvikling disse vil få.

3.2 Ulike typer av verdiendringer

Verdistigninger vil i hovedsak komme av to ulike forhold, enten er det ved prissvingninger i markedet eller ved fysiske påkostninger og utbedringer. Påkostninger kan eksempelvis være at en hytte bygges ut eller badet blir pusset opp. Slike påkostninger medfører som regel at verdien av hytta stiger, uavhengig av om det er en generell prisstigning i markedet. Hvis det er brukt likedelingsmidler til slike påkostninger, skal ikke det øke det opprinnelige skjevdelingskrav. De felleseiemiidler som blir brukt til påkostningene skal gå til likedeling fordi det er midler som er skapt i fellesskap under ekteskapet. Slike verdistigninger som skyldes påkostninger og utbedringer vil ikke bli behandlet i denne oppgaven. Den andre typen av verdistigninger er den som skyldes prisendringer i markedet, enten i form av verdistigning eller verdireduksjon. Disse verdistigningene kan ikke tilskrives en eller begge av ektefellenes konkrete eller faktiske innsats. Det er slike verdistigninger som er tema for oppgaven og vil bli behandlet i det følgende.

3.3 Regelen - forholdsmessighetsregelen

Den regel som legges til grunn har jeg valgt å kalle forholdsmessighetsregelen⁴⁸. Det er fordi regelen søker å dele verdiendringer forholdsmessig etter de opprinnelige andeler av

⁴⁸ Begrepet brøkm modellen brukes også, særlig Frantzen i FAB side 229 til 249.

felleseie- og skjevdelingsmidler⁴⁹. Det er denne regel som ble lagt til grunn i Rt 2002 s 1596. Forholdsmessighetsregelen kommer til anvendelse der belånte eiendeler bringes inn⁵⁰ i ekteskapet. Det forutsettes da eiendelen har en nettoverdi⁵¹ som kan skjevdeles etter el. § 59, mens den belånte andelen av eiendelen betales ned med midler som skal gå til likedeling etter el. § 58.

Regelen består av to elementer, først må man finne forholdet mellom skjevdelingsmidlene og likedelingsmidlene da eiendelen ble brakt inn i ekteskapet. Deretter må man dele eiendelens nåverdi⁵² etter dette forholdet. Slik at den del av verdistigningen som kan skjevdeles, da bare er den del som kan ”tilbakeføres til ...[det opprinnelige skjevdelingskravets]... forholdsmessige verdi”⁵³. Samme metoden brukes også om en eiendel da skulle synke i verdi. Den eneste forskjellen vil være at eiendelens nåverdi vil være lavere enn det opprinnelige forholdet mellom skjevdelingsmidler og likedelingsmidler.

La oss si at ektefelle A får et hus i gave, men overtar også pantegjelden som ligger til huset. På innbringelsestidspunktet⁵⁴ er huset verdt 1.500.000 kr, mens gjelden er på 500.000 kr. Etter 10 år velger ektefellene å skille seg, da er husets nåverdi⁵⁵ 2.000.000 kr og gjelden er nedbetalt. Ved anvendelse av forholdsmessighetsregelen må man finne forholdet mellom den del av husets verdi som er gave og den del som er gjeld ved innbringelsestidspunktet. I dette tilfellet er gaven verdt 1.000.000 kr og gjelden er 500.000, altså er arven 67 % og

⁴⁹ Andre midler kan for så vidt også være med, som særeiemidler. En bolig kan kjøpes for 1/3 likedelingsmidler, 1/3 skjevdelingsmidler og 1/3 særeiemidler. Ved verdiendringer skal endringen deles på det opprinnelige forholdstallet. For enkelthetens skyld ser jeg bort fra slike tilfeller i oppgaven.

⁵⁰ Se kapittel 2.3.5.

⁵¹ Se kapittel 2.3.3.

⁵² Se kapittel 3.4.

⁵³ Rt 2002 s 1596, på side 1602.

⁵⁴ Se kapittel 3.4.

⁵⁵ Se kapittel 3.4.

gjelden 33 % av husets totale verdi. Ektefelle As skjevdelingskrav blir da totalt på 1.340.000 kr, og de midler som skal gå til likedeling er 660.000 kr.

Anvendelse av forholdsmessighetsregelen hvis en eiendel synker i verdi, vil følge samme utregningsmetode. For eksempel kan ektefelle A bringe med seg en bil inn i ekteskapet. La oss si bilen er verdt 200.000 kr og har en gjeld på 100.000 kr ved innbringelsestidspunktet. Ved skifte 5 år senere er bilens nåverdi 100.000 kr, mens gjelden er nedbetalt. På innbringelsestidspunktet var nettoverdien av bilen 100.000 kr, altså 50 % av bilens totalverdi, mens gjelden på 100.000 kr også utgjør 50 %. Ved skifte kan ektefelle A kreve 50 % av bilens verdi skjevdelt, det vil utgjøre 50.000 kr, mens de resterende 50.000 kr skal gå til likedeling.

3.4 Tidspunkter for verdsettelsen

De tidspunkter som kommer til anvendelse ved den regelen, må presiseres. Jeg har valgt å kalle de forskjellige tidspunktene for innbringelsestidspunktet og nåverdi⁵⁶.

Innbringelsestidspunktet er utgangspunktet for verdisetningen og den vil være ulik for de forskjellige mulige ervervspostene⁵⁷. Ved verdier den ene ektefellen hadde før ekteskapet er innbringelsestidspunktet inngåelsen av ekteskapet. Ved gave og arv er det relevante tidspunktet når gaven eller arven ble mottatt under ekteskapet. Nåverdi brukes om en gjenstands verdi ved skiftet, etter regelen om skjæringspunktet i el. § 60. Nåverdien er den verdi som skal deles på forholdsmessigheten ved innbringelsestidspunktet for å finne størrelsen av et skjevdelingskrav.

3.5 Alternativet

Selv om forholdsmessighetsregelen er den gjeldende metode for utregning av skjevdelingskrav, har også andre metoder vært foreslått. Før Rt 2002 s 1596 ble en annen metode vurdert av Holmøy og Lødrup⁵⁸. Denne metoden⁵⁹ gikk ut på å ta gjenstandens

⁵⁶ Nåverdi et begrep jeg bruker av terminologiske grunner. I NOU 1987:30 side 83 og i Lødrup og Sverdrup side 266 brukes begrepet ”aktuelle nåverdi”.

⁵⁷ Se kapittel 2.3.5.

⁵⁸ Holmøy og Lødrup – kommentarer til ekteskapsloven, s 390.

nåverdi og trekke fra den opprinnelige gjeld ved innbringelsestidspunktet. Det som skiller denne modellen fra forholdsmessighetsregelen, er at den ektefellen som er eier, vil kunne kreve hele verdistigningen skjevdelt, mens den andre ikke får mer enn halvparten av det som skal gå til likedeling. Hvis en eiendel synker i verdi, vil da eierektefellen kunne risikere å miste sitt skjevdelingskrav hvis verdien synker mer enn differansen mellom eiendelens nåverdi og gjelden på innbringelsestidspunktet.

Hvis vi anvender nettomodellen på eksempelet om boligen i kapittel 3.3. tar man da boligens nåverdi som er 2.000.000 kr og trekker fra den opprinnelig gjelden ved innbringelsestidspunktet som er 500.000 kr. Skjevdelingskravet blir da på 1.500.000 kr. Tilsvarende vil da gjelde eksempelet om bilen som synker i verdi. Da tar man bilens nåverdi ved skiftet, som er 100.000 kr og trekker fra den opprinnelige gjelden på 100.000 kr. Ved en slik verdireduksjon foreligger det ikke noe skjevdelingskrav.

3.6 Det rettslige grunnlaget for forholdsmessighetsregelen – Rt 2002 s 1596

3.6.1 Dommens saksforhold og rettanvendelse

De faktiske forhold i saken var at partene A og B giftet seg i 1991. De flyttet inn i et hus som ved inngåelsen av ekteskapet var verdt 1.900.000 kr. Huset ble finansiert slik at de tok opp et felles lån på 982.252 kr og resten (917.748 kr) var midler som B hadde fra før han giftet seg. De midlene som B brukte for å finansiere boligen utgjorde 48,3 % av boligens verdi ved innbringelsestidspunktet. Ekteskapet opphørte i 1999. Det var uenighet om hva verdien av boligen på dette tidsrommet, men i 2002 ble boligen verdsatt til 2.950.000 kr. For skifteretten og lagmannsretten var det også andre krav, men de ble frafalt før Høyesterettsbehandlingen.

Det ble tatt utgangspunkt i el. § 59 og konstatert at de midlene som ikke var gjeld, var å anse som midler som B ”hadde da ekteskapet ble inngått” etter el. § 59. Videre ble det pekt

⁵⁹ Frantzen i FAB side 229 til 249 kaller denne metoden ”nettomodellen”. Selv om denne artikkelen er nyere enn Holmøy og Lødrup, vil jeg i det følgende bruke nettomodellen som betegnelse på denne fremgangsmåten.

på at det ikke kan utledes noen løsning på problemstillingen verken i ekteskapsloven eller i forarbeidene. Høyesterett tilbakeviste en anførsel fra den ankende part om at deler av forarbeidene gir anvisning på en mulig løsning. Den juridiske litteratur⁶⁰ som forelå, ga i første rekke anvisning på nettomodellen, altså å trekke den opprinnelige gjeld på innbringelsestidspunktet fra nåverdien. Imidlertid ble ikke dette synspunktet fulgt opp i dommen. Løsningen må da finnes etter en vurdering av de reelle hensyn som gjør seg gjeldende.

Det blir viset til dommen Rt 2001 s 1434. I den saken mener flertallet på 3 at det ikke er grunnlag for skjevdeling og går følgelig ikke inn og vurderer fordelingen når skjevdelingsgjensander endrer verdi. Men mindretallet, som mener at det forelå grunnlag for skjevdeling, legger til grunn at det som skal skjevdeles er ”den del av verdistigningen som kan tilbakeføres til den forholdsmessige verdi ved ekteskapets inngåelse”, altså en deling av verdistigningen etter det opprinnelige forholdet mellom likedelingsmidlene og skjevdelingsmidlene på innbringelsestidspunktet.

Førstevoterende vektelegger at den forholdsmessighetsregel eller brøkmodellen som ble anvendt i Rt 2001 s1434, senere er ”alminnelig akseptert” i juridisk teori. Det blir vist til Lødrup og Sverdrup: Nytt i privatretten 2002 side 16, Lødrup i Jussens venner 2002 side 212 og Sverdrup side 694 i en artikkel i ”Bonus pater familias” – festskrift til Peter Lødrup.

Høyesterett la til grunn forholdsmessighetsregelen og dommen ble da at B kan skjevdele 48,3 % av boligens verdi ved opphøret av ekteskapet. Siden det ikke var klarlagt hva boligen var verdt på skjæringspunktet ble dommen avsagt i prosent og ikke i kroner.

3.6.2 Hensyn som Høyesterett legger til grunn for regelen

I dommen gjør høyesterett rede for hva som er skjevdelingsregelens formål, nemlig ”at en ektefelle skal kunne holde utenfor delingen verdier som kan tilbakeføres til verdier vedkommende brakte inn i ekteskapet”, altså det en ektefelle har på

⁶⁰ Særlig Holmøy og Lødrup - kommentarer til ekteskapsloven, s 390.

innbringelsestidspunktet. Denne dommen gjelder en bolig som stiger i verdi grunnet generell prisstigning i boligmarkedet, en slik stigning kan ikke tilskrives noen særskilt innsats fra noen av ektefellene. Da vil det være naturlig at avkastningen deles forholdsmessig mellom de midler som skal skjevdeles og de som skal likedeles. Da motvirker man at en ektefelle får avkastning av mer enn de verdier som denne brakte med seg inn. Ifølge dommen vil det innebære en ”uheldig prioritering av den ektefellen som bringer belånte eiendeler inn i ekteskapet”. Den forholdsmessighetsregel som legges til grunn vil da i størst mulig grad ivareta skjevdelingens formål.

Høyesterett legger særlig vekt på at når midler er skapt i fellesskap, skal de deles likt. Med fellesskap menes det at det de midler som er tilegnet under ekteskapet som begge har bidratt til. At begge ektefellene bidrar er ikke nødvendigvis mer enn en presumsjon, noe også høyesterett tar forbehold om i uttrykket ”[i] mange ekteskap blir dessuten gjelden betjent og nedbetalt ved felles innsats”, altså vil innsatsen være av ulik karakter og i noen tilfeller så fraværende at innsatsens ikke kan sies å være felles. Men når låneandelen av en eiendel er betalt ned med midler som skal likedeles etter el. § 58, må følgen være at verdien av nedbetalingen deles likt og at verdistigningen av nedbetalingen også går til likedeling. Forholdsmessighetsregelen vil da sikre en slik løsning som gjør at også de midler som er skapt i fellesskap også får sin andel av verdistigningen.

Ønsket om en prosessavvergende løsning blir også vektlagt av Høyesterett. Grunnlaget er frykten for en ”langt større usikkerhet” som vil følge av nettomodellen. Problemet vil særlig ligge der en eiendel har en høy opplåningsgrad og stiger mye i verdi, for da vil eierektefellen kunne skjevdele hele verdistigningen og Høyesterett tror det vil skape flere konflikter i forhold til el. § 59 som begrenser skjevdelingsretten der skjevdeling vil medføre et ”åpenbart urimelig resultat”⁶¹.

⁶¹ Se kapittel 2.4.1.

4 Verdiendringer ved særeieeiendeler

4.1 Generelt om særeie

Selv om likhetene mellom skjevdeling og særeie er mange, er det også en del forhold som setter et klart skille, særlig det at ved særeie har ektefellene en forutgående avtalt kunnskap om delingen⁶². Det er to mulige grunnlag særeie kan opprettes på, det ene er der det bygger enten på at giver eller arvelater setter som vilkår at en gave eller en arv skal være særeie etter el. § 48. Den andre måten er at særeie opprettes ved ektepakt, som etter el. § 42. Det finnes mange mulige varianter av særeie, men det er bare de muligheter som er angitt i el. kapittel 9 som gyldig kan avtales. Formkravene for ektepakt er gitt el. kapittel 11, og skal en ektepakt ha gyldigheter overfor kreditorer og tredjemenn, må den tinglyses etter el. § 55.

4.2 Verdiendringer av særeieeiendeler

La oss anvende samme eksempel som under kapittel 3.3. Der fikk ektefelle A et hus verdt 1.500.000 kr med påhefte av gjeld på 500.000 kr av sine foreldre. 10 år senere velger ektefellene å skille seg og da er huset verdt 2.000.000 kr, mens gjelden er nedbetalt. Men i stedet for at det skal være et skjevdelingskrav, forutsettes det at foreldrene satte som vilkår at huset skulle være særeie for ektefelle A etter el. § 48. Det forutsettes også at gjelden er nedbetalt med midler som skulle gått til likedeling, altså en overflytting av midler fra felleseie til særeie. Det må presiseres at de midlene som har gått til å betale ned gjelden ikke er skjevdelingsmidler, men forutsettes her å være alminnelige lønnsinntekter.

Siden ektefelle A har brukt felleseiemidler til forøkning av eget særeie, må denne kreve vederlag etter el. § 63⁶³. I motsetning til skjevdeling, hvor eieren er den som må gjøre gjeldende sitt krav, ligger det her til ektefelle B å kreve vederlag. Vederlagsregelen har til

⁶² Enten ved opprettelse av ektepakten eller da en giver/arvelater gir gaven/arven og informerer om særeievilkåret.

⁶³ Det forutsetter at visse vilkår er oppfylt. Disse vilkårene blir ikke behandlet i oppgaven.

hensikt å sørge for at det sikres reell likedeling ved det endelige økonomiske oppgjøret, slik at den vederlagsberettigede får like mye som om overflyttingen av midlene ikke hadde funnet sted.

Utrekningen av vederlagskravet tar utgangspunkt i hvor mye midler som felleseiet er forminsket med etter overflyttingen. I dette eksempelet er det 500.000 kr som er blitt nedbetalt fra felleseiet. Hvis vederlagskravet fremmes under deling, betyr det at disse 500.000 kr skal gå tilbake til likedeling og den andre ektefellen får da 250.000 kr. Dette må også ses i sammenheng med el. § 49.2 punktum om at avkastning av særøiendommen forblir særøie.

Det betyr at den ektefelle som eier særøiboligen vil få 1.500.000 kr pluss halvparten av de 500.000 som skal likedeles. Det sentrale poenget med denne utregningen er å vise at eieren vil sitte igjen med hele verdistigningen på 500.000 kr. Det er altså forskjellige løsninger på hvordan verdiendringer fordeles ved særøie og skjevdeling. Særøie følger samme fordelingsmetode som nettomodellen, mens forholdsmessighetsregelen anvendes ved skjevdeling.

Dette eksempelet bygger på at en giver setter som vilkår at eiendelen skal være særøie. Men med eiendelen hefter det også et lån, så dette er i realiteten et gavesalg. Det må da avgjøres om hele eiendelen er særøie, eller om bare gavens nettoverdi er det. Betydningen av om hele eller del av eiendelen er særøie er sentral ved spørsmål om verdiendringer. Hvis hele eiendelen er særøie så skal ektefelle A ha hele verdistigningen, og ektefelle B må kreve vederlag. Hvis derimot bare del av eiendelen er særøie og resten er likedelingsmidler, så skal verdistigningen deles forholdsmessig mellom særøiemidlene og likedelingsmidlene. Dette problemet ble tatt opp i Rt 1986 s 164. De avgjørende var at ”gavepreget ved den foreliggende transaksjon har vært så markert og fremtredende og vederlagsmomentet så vidt underordnet”⁶⁴.

⁶⁴ Lødrup og Sverdrup – Familieretten, side 215, anslår at når ca 2/3 eller mer av eiendelen er gave, så bør hele eiendelen anses å være særøie.

5 Vurdering av forholdsmessighetsregelen

I den foregående del av oppgaven har jeg forklart forholdsmessighetsregelen og konkretisert den gjennom eksempler. I den følgende del av oppgaven vil jeg drøfte regelen de lege ferenda, på bakgrunn av reelle hensyn og kritikk fremkommet i juridisk teori.

5.1 Det normative utgangspunkt – Midler skapt i fellesskap bør deles likt

5.1.1 Den grunnleggende avveining mellom skjevdelingsregelens formål og hensyn til ektefellenes fellesskap

Utgangspunktet må tas i at et ekteskap er et fellesskap både på et økonomisk og personlig plan. Felleskapshensynet er grunnlaget for el. § 58, som gjør at alle midler skapt i fellesskap under ekteskapet skal gå til likedeling. Dette fellesskapshensynet må da avveies mot det som må sies å være skjevdelingsregelens formål, nemlig at ”en ektefelle skal kunne holde utenfor delingen verdier som kan tilbakeføres til verdier vedkommende hadde”⁶⁵ på innbringelsestidspunktet. På samme måte som en forretningsmessig investering vil man alltid ha et ønske om å få igjen avkastning og salgssum etter det forholdstall man bidro med.

Denne avveiningen løses ved prinsippet om at midler som begge ektefellene har skapt i fellesskap skal deles likt, altså de midler som er tilegnet under ekteskapet og ikke er unntatt fra likedelingen etter el. § 58. Motsatt vil da midler som bare den ene har skapt⁶⁶ holdes utenfor delingen. Skjevdelingsregelen er derfor godt forenelig med det fellesskapshensyn som ligger til grunn for likedelingen, fordi skjevdelingsmidler ikke er skapt i fellesskap og derfor bør midlene heller ikke deles likt. For eksempel der den ektefellen tar med seg en fullt ut betalt hytte inn i ekteskapet kan denne hytten ikke anses for å være skapt i fellesskap. I slike tilfeller, der midlene er skapt av bare en av ektefellene, tilsier skjevdelingsregelens formål at eieren bør kunne holde verdien av hytta utenfor deling.

⁶⁵ Rt 2002 s 1596, på side 1602.

⁶⁶ Brakt med inn i ekteskapet, se kapittel 2.3.5. om ervervspostene.

Derimot vil et ektepars samlede lønn og eiendeler de har kjøpt for dette, være verdier som er skapt i fellesskap og det vil derfor være naturlig for ektefellene å dele verdiene likt.

5.1.2 Midler skapt i fellesskap ved felles innsats

I forarbeidene⁶⁷ er begrunnelsen for at likedeling er hovedregelen at de eiendeler og verdier som ektefellene har ved et skifte, vil ”normalt være verdier som er skapt under samlivet ved felles innsats, om enn av forskjellig karakter”. At forarbeidene bruker forbeholdet ”normalt” har sin bakgrunn i at det vil være helt umulig å generelt si noe hvor mye hver og enkelt ektefelle faktisk bidrar med. I mange ekteskap vil det foreligge en likeverdig arbeidsdeling der begge bidrar med den innsatsen de kan, mens i andre ekteskap vil det utelukkende være en av ektefellene som bidrar. Men siden verdiene ”normalt” er et resultat av felles innsats, er det grunnlag for en presumsjon for at de midler som skal likedeles etter el. § 58 er et resultat av midler skapt i fellesskap ved felles innsats.

Hva det vil si å ”skape noe” kan være intuitivt vanskelig å forstå, fordi begrepet ut fra en naturlig språklig forståelse ikke har en klar og entydig betydning. Et element som åpenbart må komme inn under betegnelsen, er ektefellenes inntekt. Lønn brukes jo til å kjøpe eiendeler, men også til å finansiere det alminnelige forbruk. I ektepar hvor begge jobber lange dager er inntekt den enkleste og kanskje eneste mulige innsatsen de har til å bidra med til fellesskapet. Penger vil i praksis også være den eneste måten eiendeler kan erverves på. Reglene om ektefellers underholdsplikt i el. § 38 gir også uttrykk for at penger er innsats. Selv om denne regel ikke får direkte anvendelse i denne sammenheng, står det i el. § 38.1. ledd, 2. punktum at ”[e]ktefellene bidrar ved tilskudd av penger...”.

Videre må også det å skape noe i fellesskap også være noe mer enn utelukkende inntekt. Det er klart at arbeid i hjemmet i ulike former også må karakteriseres som innsats. Årsaken til dette er at den enes arbeid i hjemmet anses som en måte å frigjøre tid og penger for den

⁶⁷ NOU 1987:30 side 76.

andre⁶⁸. Et typisk eksempel i en oppusningsfase er at kona passer barna, mens mannen snekrer eller eventuelt arbeider overtid for å få midler til å betale en profesjonell snekker. Det ville vært urimelig om en slik avtalt arbeidsordning skulle ha betydning for det økonomiske oppgjør ved et senere skifte. I denne sammenheng er det naturlig å se til den ønskede prioritering av arbeid i hjemmet⁶⁹ som el. § 31.3. ledd gir uttrykk for, i hvert fall ved basisgoder som ”felles bolig og vanlig innbo”.

5.1.3 Ulike former for bidrag til fellesskapet

Når et ektepar betaler ned lån med midler som skal likedeles, altså ikke særeie eller skjevdelingsmidler, presumeres⁷⁰ det at begge ektefellene bidrar. Åpenbart vil partenes bidrag være av ulik karakter og omfang og i noen tilfeller vil det faktisk bidraget bare stamme fra en av ektefellene. Men på tross av forhold som ikke er i tråd med presumsjonen, så er det utslagsgivende at midlene ”normalt” er skapt i fellesskap og derfor skal disse midler likedeles.

I sin artikkel har Frantzen⁷¹ vært kritisk til Høyesteretts vurdering av de reelle hensyn i Rt 2002 s 1596. Han påpeker en rekke forhold som etter hans mening tilsier at nettomodellen⁷² er en bedre begrunnet løsning enn forholdsmessighetsregelen⁷³ der skjevdelingsmidler endrer verdi. Blant annet uttaler han at ”[t]ar man utgangspunkt i det som vil være normalsituasjonen, nemlig at eierektefellen betjener lånet, vil det med brøkmodellen ikke være mye realitet i skjevdelingsprinsippet. Den andre ektefellen vil da, uten å ha ytt noe

⁶⁸ Se også tilsvarende prinsipp i Rt 1975 s 220, den såkalte ”Husmordommen”. Selv om dommen gjaldt eiendomsrett ligger det sammen resonnementet til grunn.

⁶⁹ El. § 31 Gjelder ”arbeid i hjemmet[s]” betydning for muligheten til å bli sameier i eiendeler som ”har tjent til ektefellenes felles personlige bruk”. Se for øvrig Lødrup og Sverdrup – Familieretten, side 131 flg.

⁷⁰ Se kapittel 5.1.2.

⁷¹ FAB s 229 – 249, på side 241 og 242.

⁷² Se kapittel 3.5.

⁷³ Frantzen bruker uttrykket ”brøkmodellen”.

som helst bidrag i forhold til skjevdelingsgjenstanden ha krav på kr. 961.538⁷⁴ som relaterer seg til skjevdelingsgjenstanden”.

Selv om utgangspunktet om at eierektefellen er den som i hvert fall formelt er den som betjener lånet, er Franzens videre forutsetning, om at den andre ektefellen ikke yter noe som helst, problematisk. Hvis man ser isolert på gjeldsbetalingen, er det svært ofte helt korrekt at den ene ektefellen faktisk betaler alt. Men når man skal vurdere et ektepars økonomisk felleskap, kan man ikke legge et slikt snevert perspektiv til grunn. Da blir alle andre former for innsats satt helt i bakgrunnen. Slik jeg ser det vil det være mer naturlig å vurdere denne situasjonen slik at den ene ektefellen betaler ned lånet fordi den andre gir denne anledning til det. I de fleste tilfeller hvor en ektefelle A bringer en belånt eiendel inn i ekteskapet, vil det være slik at ektefelle A betaler lån mens ektefelle B betaler matvarer, strøm osv. At ikke betaling av løpende forbruk anses som bidrag til fellesskapet vil være svært uheldig og vil gi urimelige utslag om dette skulle vært avgjørende på den økonomisk fordelingen.

Frantzen legger altså til grunn at eierektefellen bør få skjevdele hele verdistigningen utelukkende fordi denne betjener lånet, og følgelig er all annen form for bidrag irrelevante. Etter min mening vil et slikt resonnement stå i åpenbar strid med selve begrunnelsen for likedeling av felleseiemidler. Her bør presumsjonen om at midler skapt under ekteskapet er et resultat av felles innsats får virkning, slik at også andre former for bidrag også får betydning.

5.1.4 Tilfeldigheter i ektefellenes bidrag til fellesskapet

I ekteskap vil det ofte være slik at deres økonomiske felleskap vil være preget av tilfeldigheter. Nygifte tenker sjelden på at de må ha en plan på sine disposisjoner, særlig de av mindre størrelse som for eksempel ved kjøp av møbler. Hva som skjer med økonomien ved et eventuelt skifte, vil ligge fjernt fra deres tanker. Hvem som konkret kjøper en

⁷⁴ Denne summen har ingen betydning utover det å være et eksempel som Frantzen bruker for å illustrere forskjellen mellom nettomodellen og forholdsmessighetsregelen.

eiendel vil være variere fra gang til gang. Det kan tenkes mange slike situasjoner hvor det langt fra en bevisst tanke om hvem som betaler. Men det kan også være utslag av en avtalt deling der boliglånet trekkes fra den enes konto, mens den andre handler matvarer og betaler strømregninger.

Slike tilfeldigheter kan også gjøre seg gjeldende ved større disposisjoner, for eksempel om en eller begge av ektefellene formelt står angitt på boligens kjøpekontrakt eller lånesøknaden for boligens finansiering. Hvis en av ektefellene eier en delvis nedbetalt bolig før de gifter seg og ekteparet velger å fortsette å bo i huset vil som regel denne ektefellen fortsatt stå ansvarlig for lånet overfor banken, det å gå til banken for skrive under låneavtalen på nytt slik at begge ektefellene skal stå ansvarlig krever en liten ekstra belastning som sjelden blir gjennomført. Om de derimot skulle velge å flytte til annen bolig, er det naturlig å tro at de begge vil stå ansvarlig for lån og oppført som eiere i skjøtet for denne boligen.

Ektefeller bidrar til fellesskapet på forskjellig vis og av forskjellig omfang. Det er derfor viktig at man ser på disse tilfeldigheter for det de faktisk er, nemlig tilfeldige. Det ligger ingen plan til grunn for disposisjonene. Hvorvidt den ene eller andre ektefellen faktisk betalte, kan komme an på noe så bagatellmessig som at betalingskortet har fått en ripe i magnetstripen. Over tid vil det bli en enorm mengde kjøp som hver av ektefellene vil inngå, det vil også bety stor muligheter for at disse tilfeldighetene vil forplante seg slik at det i forhold til verdier vil kunne blir en stor skjevhet.

På tross av disse tilfeldighetene må presumsjonen om at begge bidrar legges til grunn, slik som forarbeidene uttaler at ektefellene ”forutsettes å ha gjort sin innsats for fellesskapet”⁷⁵. Da kan det ikke legges vekt på hvem som faktisk har kjøpt hva eller hvilken av ektefellenes navn som står på en kvittering. Det prinsippet som må legges til grunn er at midler skapt i fellesskap som regel bygger på felles innsats og derfor bør slike midler likedeles. Selv om

⁷⁵ NOU 1987:30 side 79.

isolerte erverv vanskelig kan sies å bygge på at begge bidrar, må disse ervervene altså ses i en større sammenheng.

5.2 Integrert økonomi

Et ektepars økonomi vil som oftest bære preg av sammenblanding. Graden av økonomisk integrasjon vil som regel øke i takt med hvor lenge ektefellene har vært gift. Men den siste tids sosiale utvikling har redusert betydningen av denne økonomisk integrering i flere og flere tilfeller. Det er viktig at regler om økonomisk fordeling ved et skifte, herunder fordeling av verdiendringer, passer på de gjeldende sosiale forhold. Det må derfor vurderes om tendensen til en generelt svakere grad av sammenblanding bør få noen betydning for det økonomiske utfallet når skjevdelingsgjenstander endrer verdi.

Det har skjedd en enorm økonomisk og sosial utvikling de siste årene, spesielt fra 1970 tallet. Den typiske situasjonen fra denne tid hvor mannen arbeidet, mens kvinnen passet barn og hus er ikke lenger så vanlig. Som et resultat av kvinnefrigjøring og generelt bedret økonomi er det i mange tilfeller mer vanlig å anse ektefeller som to ulike økonomiske enheter. Nå er det også vanlig å gifte seg i høyere alder slikt at det allerede foreligger et økonomisk fundament. Det er også langt mer vanlig å gifte seg flere ganger enn før. Skjevdelingsregelen kom⁷⁶ med ekteskapsloven i 1991. Den var ment som en liberalisering av den da klare regel om likedeling, fordi verdier i flere og flere ekteskap ble skapt hver for seg og ikke i fellesskap som de ble før. Tendensen til økonomisk uavhengighet ble klarere og skjevdeling skulle da gjelde i de forhold er likedeling ble uheldig og urimelig.

I de tilfeller hvor den økonomiske sammenblanding er minimal mister kanskje fellesskapshensynet⁷⁷ mye av sin betydning, særlig der begge ektefellene har et solid økonomisk fundament før de giftet seg. I forhold til den aveining Høyesterett har gjort av reelle hensyn, er det i ekteskap med svak økonomisk avhengighet mellom partene, lite som

⁷⁶ Det må presiseres at det også før ekteskapsloven av 1991 kom var unntak fra likedelingsregelen, men den skjevdelingsreglen som er nå gis det rett til skjevdeling hvis vilkårene er oppfylt.

⁷⁷ Se kapittel 5.1.1.

taler for at prioriteringen av den ektefelle som da bringer belånte gjenstander inn i ekteskapet er ”uheldig”⁷⁸. I slike tilfeller kan det være mer naturlig å anvende Frantzens nettomodell⁷⁹, som vil være mer i tråd med ønsket om å få tilbake det man selv har faktisk og konkret har bidratt med⁸⁰.

Selv om synspunktet om svært lav grad av økonomisk avhengighet i en del tilfeller taler for nettomodellen, finner jeg det ikke tilstrekkelig å begrunne at forholdsmessighetsregelen bør fravikes. Etter min mening er det avgjørende at det vil være praktisk umulig å sammenlikne og generalisere alle de ulike variasjoner av økonomisk avhengighet, for så å anvende forskjellige utregningsregler i henhold til graden av sammenblanding og integrasjon. Tvert i mot er det viktig at det foreligger en regel som kan gjelde i alle tilfeller. Selv om behovet for forholdsmessighetsregelen ikke gjør seg gjeldende i så stor grad i noen tilfeller, kan den fortsatt være svært viktig for mange andre. I de ekteskap hvor ikke behovet for en forholdsmessig deling av verdiendringene vil være så sterkt, bør man heller vurdere muligheten for en utvidet adgang til skjevdeling, jf el. § 59,3 ledd, eller eventuelt avtale fullstendig særeie, etter el. § 42 flg.

5.3 Frantzens skjevdelingsprinsipp

I sin artikkel⁸¹ gjør Frantzen rede for at nettomodellen gir en større del av verdistigningen til eierektefellen enn forholdsmessighetsregelen. Nettopp fordi den som tar med seg en belånt eiendel inn i ekteskapet får en større del av verdistigningen ved nettomodellen er det da enklere for eierektefellen å ta med gjenstanden ut igjen ved skifte. På denne bakgrunn mener Frantzen at nettomodellen i større grad ivaretar ”skjevdelingsprinsippet, nemlig at man skal kunne ta med seg ut det man tok med seg inn i ekteskapet”. Dette prinsippet må da veies opp mot de andre reelle hensyn som gjør seg gjeldende.

⁷⁸ Se Rt 2002 s 1596, spesielt første avsnitt av det som er gjengitt av Rt 2001 s 1434.

⁷⁹ Frantzen i FAB s 229 til 249.

⁸⁰ Se kapittel 5.1.1.

⁸¹ FAB s 229 – 249, på side 245.

Ved et skifte er det også andre enn ektefellenes interesser som blir berørt. Vanligvis er det eierektefellen som formelt står ansvarlig for et lån på eiendelen. Långiverne vil naturligvis ha interesse i at denne får ta ut store deler av verdistigningen på for eksempel en belånt bolig. At eierektefellen får ut så mye som mulig av avkastningen vil også være ønskelig for dennes alminnelige kreditorer, altså de uten noen form for sikkerhet.

Hovedankepunktet for et slikt standpunkt er etter min mening begrunnelsen for likedelingen el. § 58. Den andel av en gjenstand som er nedbetalt med felleseiemidler er skapt under ekteskapet og presumeres å være et resultat ektefellenes ulike bidrag og derfor tilsier fellesskapshensyn⁸² at slike midler deles likt. Når det gjelder verdistigningen, begrunnes forholdsmessighetsregelen med at "[d]ersom ektefellen godskrives hele verdistigningen, vil vedkommende oppnå avkastning av en høyere verdi enn den som ble brakt inn i ekteskapet"⁸³. Det sentrale er altså at man kan få nyte godt av det man selv har bidratt med, mens det som er skapt i fellesskap skal begge nyte godt av. Det er bare avkastningen av nettoverdien⁸⁴ av det ektefellen brakte med seg inn som kan tilbakeføres til det denne hadde før ekteskapet, resten av eiendelens verdi er verdier skapt i fellesskap og presumtivist ved felles innsats. Etter min mening må det tale for at skjevdelingsprinsippet ikke kan tillegges noen særlig vekt.

Et særpreg ved ekteskap er de sterke mellommenneskelige forhold. Ekteparet gifter seg med tanke på å være sammen resten av livet og det får nødvendigvis en del virkninger som bør være verdt å ivareta. For å motvirke eskalering av personlige konflikter er det svært viktig at det foreligger fleksible løsninger som føles riktige og rettferdige for de involverte parter. Åpenbart kan ikke disse ønskene ivaretas i enhver situasjon og ofte vil det som

⁸² Se kapittel 5.1.1.

⁸³ Rt 2002 s 1596, på side 1602.

⁸⁴ I Rt 2002 s 1596 presiseres det at det som kan holdes utenfor deling er "verdier vedkommende brakte med seg inn i ekteskapet.". Men Frantzen sier at man skal ta med seg ut "det man tok med inn". Det virker som om Frantzen med uttrykket "det" mener eiendeler og ikke verdier.

synes rettferdig for en, være urettferdig for en annen. I forarbeidene⁸⁵ sier en del høringsinstanser at skjevdeling vil gi de ”rimeligste resultater”. Etter min mening vil en forholdsmessig deling av verdiøkninger i større grad ivareta dette ønsket om et rimelig og rettferdig resultat fordi det bygger på likedeling ved felles innsats, og ikke på skjevdelingsprinsippet, der det primære ønsket utelukkende er å få med seg ut det man hadde med inn.

5.4 Rettstekniske hensyn

5.4.1 Prosessavvergende

I Rt 2002 s 1596⁸⁶ uttaler førstevoterende at forholdsmessighetsreglen vil fungere prosessavvergende. Bakgrunnen for dette er at Høyesterett frykter at en beregning etter det som tilsvarende Frantzens nettomodell⁸⁷ vil skape mange søksmål etter el. § 59, 2. ledd der skjevdeling vil medføre ”et åpenbart urimelig resultat”.

Etter mitt syn er det et hensyn som bør vektlegges. Helt generelt vil alltid en prosessavvergende regel være ønskelig der det lar seg gjøre. I en situasjon der den ene ektefellen har et skjevdelingskrav, men også ønsker å kunne kreve hele verdistigningen skjevdelte, vil nok mange ektefeller følt seg forbigått og urettferdig behandlet. Et av hensynene for skjevdelingsregelen er jo nettopp at regelen skal være i tråd med den ”alminnelig oppfatning av hva som er rettferdig”⁸⁸.

Videre er det ofte slik at den ektefellen som har et skjevdelingskrav er den mest formuende, og da vil det være opptil den minst formuende å godtgjøre at det foreligger et ”åpenbart urimelig resultat” etter el. § 59.2 ledd. Å godtgjøre at vilkårene for dette unntaket er oppfylt kan være en vanskelig og dyr vei å gå.

⁸⁵ Ot.prp nr 28 1990-1991 s 64.

⁸⁶ Side 1601, siste del av det som blir gjengitt av Rt 2001 s 1434.

⁸⁷ FAB s 229 – 249.

⁸⁸ Ot.prp nr 28 1990-1991 s 64.

5.4.2 Mindre å verdsette

Når man skal foreta beregningen av skjevdelingskravet er det en del forskjellige poster som må klargjøres. Ved alle regler, særlig de med et teknisk tilsnitt, er det ønskelig at regler skal være så enkle som mulig. Hvis den eiendel som er gjenstand for skjevdeling er påheftet gjeld, er det tre poster som må verdsettes. La oss si at en ektefelle arver et hus etter sine foreldre mot å kjøpe ut sin søster for halve verdien av huset og krever verdien av huset skjevdelt ved ekteskapets opphør. De postene som da må verdsettes er punkt nr 1) verdien av huset ved innbringelsestidspunktet, punkt nr 2) huset nåverdi, og punkt nr 3) den gjeld som forelå på innbringelsestidspunktet.

Frantzen⁸⁹ vurderer problematikken rundt verdsettelse slik at nettomodellen ”gir et retts teknisk enklere vurderingstema”, fordi etter denne modell ikke er nødvendig å regne ut punkt nr 1) verdien av skjevdelingseiendelen på innbringelestidspunktet. Ved anvendelse av nettomodellen er fremgangsmåten slik at man tar punkt nr 2) gjenstandens nåverdi og trekker fra punkt nr 3) den gjeld som forelå ved innbringelsestidspunktet, overskuddet av dette er da størrelsen av skjevdelingskravet. Holmøy og Lødrup vurderte også de retts tekniske hensyn knyttet til forholdsmessighetsregelen som ”komplisert i praksis”⁹⁰ og at ”praktiske hensyn” taler for det som tilsvarer nettomodellen.

Slik jeg forstår synspunktene til Holmøy og Lødrup og Frantzen hevder de at forholdsmessighetsregelen er vanskelig i praksis fordi det er for mange punkter som må verdsettes. I avsnittet over er det vist at det som skiller de to regelsettene er at ved nettomodellen er det ikke nødvendig å finne punkt 1), altså verdien av skjevdelingsgjenstanden på innbringelsestidspunktet. De praktiske problemene knytter seg altså bare til ett punkt. Opplysninger om dette kan være mulig å oppdrive i ektefellenes regnskap, tidligere selvangivelser eller etter en verdivurdering av en megler/takstmann.

⁸⁹ FAB s 229 – 249, på side 243.

⁹⁰ Holmøy og Lødrup – kommentarer til ekteskapsloven, s 391.

Jeg er enig at dette er en ekstra belastning som til en hvis grad vil utgjøre en ulempe og kanskje en ekstra utgift, men jeg kan ikke se at det er tilstrekkelig for å fravike forholdsmessighetsregelen. I forarbeidene⁹¹ er det også gjort klart at det vil ”ikke by på særlige problemer” å finne ut hvilke verdier som forelå ”ved ekteskapets inngåelse”, altså 1) verdien av skjevdelingsgjenstanden på innbringelsestidspunktet. Når verken forarbeider eller rettspraksis⁹² anser denne ekstra ulempen som særlig betydningsfull, kan jeg ikke se at den bør tillegges noen vesentlig betydning.

5.4.3 Innsatsavregning

I kapittel 5.1.2 redegjorde jeg for at ektefellenes bidrag ved midler skapt i fellesskap er noe mer enn bare en krone for krone avregning av ektefellenes innsats. Dette synspunktet bør også vurderes på bakgrunn av retts tekniske hensyn. De bevisproblemer som man vil støte på ved en nøyaktig rekonstruksjon av innsatsen ved et større erverv, vil trolig være enorme.

Det bør være irrelevant om en av ektefellene kan godgjøre at de har brukt mer midler enn den andre på å betale et lån, for da neglisjerer man andre elementer som anses som innsats, men som ikke etter sin art er vanskelig å bevise⁹³. Forarbeidene⁹⁴ peker også på at en ”mannjevning mellom ektefellene om størrelsen og betydningen av deres forskjellige innsats” ikke er ønskelig. Etter min mening er da retts tekniske hensyn med på støtte at ektefellenes bidrag ses på som noe vesentlig mer enn utelukkende innsatsavregning.

5.5 Betydning av skjevdelingseiendelens art og tilknytning til denne

Dommen i Rt 2002 s 1596 gjaldt skjevdeling av verdien av felles bolig. Det er ikke uttrykt at det gjør seg spesielle hensyn gjeldende ved boliger i forhold til andre eiendeler som for

⁹¹ NOU 1987:30 side 82.

⁹² Se Rt 2002 s 1596, på side 1602 ”[j]eg kan ikke se at denne beregningsmåten skulle medføre så store problemer med å beregne skjevdelingskravet at den motsatte løsning bør velges”. Med ”denne beregningsmåten” mener Høyesterett forholdsmessighetsregelen.

⁹³ Det vil typisk være husarbeid, det vil eksempelvis være svært vanskelig å føre bevis for hvem som vasket gulvet.

⁹⁴ NOU 1987:30 side 80.

eksempel en et arvet kunstverk eller en gave i form av aksjer. Det bør derfor drøftes hvorvidt eiendelens art eller ektefellenes personlige tilknytning til en eiendel bør få betydningen for fordelingen av verdiendringer av en skjevdelingseiendel.

Det er naturlig å se om det er spesielle vernehensyn⁹⁵ som gjør seg gjeldene vedrørende felles bolig og felles innbo. Et meget mulig scenario er jo at et ektepar skiller seg i høy alder og den ene av ektefellene kan skjevdele store deler av verdien av deres felles bolig. Den andre ektefelle kan jo da risikere å bli stående igjen med svært lite, til og med kanskje uten mulighet for å kunne kjøpe seg ny bolig. Det er åpenbart at å være i eksempelvis 60-årene uten mulighet til å få innpass på boligmarkedet, vil være svært problematisk. Slike vernehensyn er ikke særlig viktig der for eksempel den felles bolig deles relativt likt, mens en av ektefellene krever verdien av en bil skjevdelte. Da vil begge ha et solid fundament gjennom delingen av boligen, og ingen av dem vil bli stilt på bar bakke.

Motsetningsvis burde man kanskje også ta hensyn til det forhold at hvis ikke den ene ektefellen brakte inn en eiendel i ekteskapet, ville ikke den andre kunne utnyttet eiendelen heller. I mange tilfeller ville ikke dette vært en særlig god begrunnelse for hvorvidt en hele eller en forholdsmessig del av verdistigningen skal skjevdeles, men det kan tenkes situasjoner der et slikt argument vil ha relevans. Det er rimelig å anta at jo mindre nødvendig et gode er, jo mindre gjør hensyn for vern av den andre ektefellen seg gjeldende. For eksempel et maleri er ikke noe nødvendig basisgode som vanlig innbo, i noen tilfeller er kanskje også et så dyrt maleri oppbevart i på et museum slik at den andre ektefellen ikke har sett det og fått noe forhold til det. I slike tilfeller er det sannsynlig at begge ektefellene er sikret økonomisk, slik at hvordan verdistigningen av maleriet blir fordelt ikke er av så stor betydning.

I Rt 2002 s 1596 sier at førstevoterende i første hele avsnitt på side 1602 at han ”finner det klart at det standpunktet som jeg her er kommet til, er utslag av en generell regel som får anvendelse i alle saker”. Et så bastant og tydelig uttrykk er det sjelden Høyesterett benytter.

⁹⁵ Vernehensyn som for eksempel den ønskede prioritering av dette i el. § 31.3. ledd.

Høyesterett sier videre at ved en slik problemstilling skal vurderingen ikke bygge på ”konkrete forhold”, slike forhold kan få betydning i unntakene el. § 59, men hovedregelen skal være forholdsmessighetsregelen.

Etter min mening må man ta utgangspunkt i at skjevdelingsregelen er en verdiregel⁹⁶ og derfor bør ikke eiendelers art eller ektefellenes tilknytning til den, ha betydning for fordelingen av verdiendringer. Konkrete forhold som hvem som har brakt en eiendel inn i ekteskapet og hva slags art denne eiendelen har, kan derfor ikke tillegges noe vekt. Skjevdeling av en felles bolig kan nok i en del tilfeller føles urettferdig og urimelig, men det skyldes ikke at boligen er en bolig som sådan, men derimot skyldes at verdien av boligens ofte er så betydelig i forhold til resten av verdiene ved skiftet. Det som er det viktig vurderingstemaet er om den av ektefellene som er pengemessig minst formuende ikke blir stilt helt på bar bakke, men har et økonomisk fundament det er mulig å leve på.

Om et slikt økonomisk fundament ikke skulle foreligge, vil også utfallet måtte vurderes opp mot unntaket i el. § 59.2. ledd om ”åpenbart urimelig resultat”. Etter min mening bør derfor ikke den personlige tilknytningen ektefeller har til deres felles bolig ha noen betydning for skjevdeling av verdiøkningen av felles bolig eller andre basisgoder, det viktige er heller å se på det økonomiske utfallet for den minst formuende ektefellen. Det kan vanskelig tenkes at en ektefelle har et personlig forhold til en ”verdi” som det er uttrykt i el. § 59. Når det allerede foreligger en relativt klar regel som er godt begrunnet burde ikke den fravikes selv om det er av liten eller stor betydning for ektefellene.

5.6 Betydningen av å høste fordeler av den andres innsats

Forholdsmessighetsregelen fungerer slik at den fordeler verdiendringer etter hvilke midler endringene kan tilbakeføres til. Hensikten med denne tilbakeføringen er ønsket om at verdiendringene skal fordeles etter hvordan ektefellene presumtivt har bidratt⁹⁷. Det vektlegges også i Rt 2002 s 1596, der førstevoterende sier ”[d]ersom det utelukkende ble

⁹⁶ Se kapittel 2.3.1.

⁹⁷ Se kapittel 5.1.

gjort fradrag for opprinnelig gjeld⁹⁸ med tillegg for av eventuelle påkostninger, ville den ektefelle som brakte (den belånte) gjenstanden inn i formuesfellesskapet, i realiteten høste fordeler av verdier som kan tilbakeføres til den annens innsats”.

Frantzen hevder⁹⁹ derimot at det er ved forholdsmessighetsreglen at den ene ektefellen ”høster fordeler” av den andres innsats. Han sier at ”man må ... ta i betraktning at belastningen for den ektefellen som ikke får del i verdistigningen, kun relaterer seg til at vedkommende har deltatt ved betaling av rentene. Det blir gitt vederlag for at vedkommende har deltatt ved nedbetaling av gjeld i og med at verdien av gjeldsnedbetalingen skal likedeles. Betaling av halvparten av rentene innebærer stort sett et beskjedent vederlag for bruken av eiendelen. Normalt vil verdien av dette bidraget¹⁰⁰ ligge betydelig under kostnaden ved å leie tilsvarende eiendel”. Frantzen konkluderer med at den andre ektefellen ”høster fordeler av verdier som kan tilbakeføres til den annens¹⁰¹ innsats. Fordelen består i vederlagsfri bruk av midlene og likedeling av verdistigning som relaterer seg til nedbetaling av gjeld”.

Isolert sett er det nok i de aller fleste tilfeller slik at å betale halvparten av rentene vil være en lavere utgift enn å betale halvparten av leien for en tilsvarende bolig. Etter min mening er dette et altfor snevert perspektiv. Å utelukkende se på ektefellenes utgifter, setter alt annet som kan anses som bidrag og innsats i bakgrunn. Hvis en ektefelle A bidrar mer enn ektefelle B til et konkret erverv, er det vanlig å anta at det er fordi ektefelle B gir ektefelle A anledning¹⁰² til det. Denne anledning blir gitt ved at ektefelle A eksempelvis dekker andre utgifter. Det faktum at renteutgiften er lavere enn tilsvarende leieutgift kan ikke være tilstrekkelig til at en forholdsmessig deling av verdiøkningen som kan tilbakeføres til likedelingsmidler vil være å høste fordeler av den andres innsats.

⁹⁸ Nettomodellen.

⁹⁹ FAB s 229 – 249, på side 241 og 242.

¹⁰⁰ Betalingen av rentene.

¹⁰¹ Den ektefellen med skjevdelingskravet.

¹⁰² Se kapittel 5.1.3.

De fellesskapshensyn¹⁰³ som like til grunn for prinsippet om lik deling der begge bidrar, tilsier også at det må legges til grunn et bredere perspektiv enn bare differansen mellom renteutgifter og leievederlag for å vurdere hva det vil si å ”høste fordeler av verdier som kan tilbakeføres til den annens innsats”¹⁰⁴. Selv om det isolert sett er en forskjell i ektefellenes utgifter, er det ikke helt unaturlig at en ektefelle har visse fordeler av at den andre brakte med seg for eksempel en bolig inn i ekteskapet. Det motsatte vil jo vært om ektefellene skulle solgt alle midler de hadde med seg inn og satte pengene på konto for heller å kjøpe et nytt hus hvor begge bidro med nøyaktig det samme beløp. Så lenge lånet betjenes med felleseiemidler, som ikke er gjenstand for skjevdeling, kan jeg ikke se at dette forhold skal tilsi at en forholdsmessig deling av verdistigningen skulle være urimelig.

5.7 Betydningen av annen løsning ved særeie

5.7.1 Folk flests forventninger til løsning

I kapittel 4 har jeg vist at forholdsmessighetsreglen ikke anvendes ved særeie, i stedet brukes en løsning som tilsvarer nettomodellen. Holmøy og Lødrup¹⁰⁵ hevder at ”[d]e færreste forutsetter nok at det er noen forskjell på særeie og skjevdelingsmidler i denne relasjon”. Dette synspunktet ble riktignok hevdet før Rt 2002 s 1596 som fastslo forholdsmessighetsreglen, men hensynet til at samme løsning blir anvendt på relativt like forhold, er allikevel sentral. Videre er det viktig å ta hensyn til folk flests oppfatning av et problem, så sant det er mulig. Frantzen mener også ”[f]orskjellig løsning i disse tilfeller er uheldig”¹⁰⁶. Etter min mening bør man være forsiktig med å legge for mye vekt på folks forventninger i denne sammenhengen.

¹⁰³ Se kapittel 5.1.

¹⁰⁴ Rt 2002 s 1596, side 1602.

¹⁰⁵ Holmøy og Lødrup – kommentarer til ekteskapsloven, s 391.

¹⁰⁶ FAB s 229 – 249, på side 244.

For det første tror jeg det er tvilsomt om folk flest i det hele tatt har forventninger til hva som skjer når skjevdelingseiendeler endrer verdi. Jeg tror ikke heller det skal tas for gitt at utelukkende fordi det foreligger en metode for fordeling av verdiendringer ved særeie, så tror allmennheten at det skal gi anvisning på hvordan problemet løses ved skjevdelingsgjensander. Det kan nok skyldes at mange rett og slett ikke er klar over at det i det hele tatt finnes en skjevdelingsregel, og om de skulle være klar over det, vil ennå færre ha en forventning til hvordan problemer knyttet til verdiendringer av skjevdelingsmidler løses.

For det andre ble Holmøy og Lødrups synspunkt hevdet før dommen i Rt 2002 s 1596 som la til grunn den regel som nå anvendes. Når de forutsetter at svært få forventer en annen løsning ved skjevdeling og særeie, må det ses i sammenheng med at på det tidspunkt ble ikke forholdsmessighetsregelen anvendt på liknende tilfeller. Slikt sett er det nok naturlig å anta at svært få ville trodd problemet skulle løses annerledes ved skjevdeling enn særeie, siden ikke forholdsmessighetsregelen kan sies å ha vært et reelt alternativ for folk flest å ta i betraktning på tiden før dommen. Etter Høyesteretts behandling av de reelle hensyn i Rt 2001 s 1434 så er sammenlikningsgrunnlaget vesentlig videre og større. Hvis man nå skulle be folk flest ta stilling til om de tror det er forskjellige løsninger på problemet, tror jeg ikke Holmøy og Lødrups forutsetning om at folk flest forventer den samme løsningen, er riktig.

5.7.2 Hensyn til lik løsning

Det vil alltid være ønskelig at relativt like problemer løses på samme måte. Dette er jo tanken bak den analogiske tolkningen som til tider anvendes på det privatrettslige området. En samsvarende løsning på skjevdeling og særeie vil være med på å sikre en større grad av forutberegnelighet og enkelhet, som i opprivende familiære forhold kan være svært gunstig.

Etter min mening forligger det flere forhold som tilsier at lik løsning ikke nødvendigvis er det beste ved skjevdeling og særeie. Det mest iøynefallende som skiller disse er at det ved særeie har ektefellene en forutgående kunnskap om at verdien av en eiendel skal holdes utfor delingen. Hvis det er et alminnelig særeie gjennom ektepakt har ektefellene kunnskap

om det når de oppretter ektepakten. Hvis særeie er opprett ved vilkår fra arvelater eller giver, har også ektefellene kunnskap om dette når arven eller gaven blir mottatt.

I Rt 2002 s 1596 uttalte førstevoterende at det ”[d]et fremstår etter mitt syn verken som unaturlig eller urimelig at dette spørsmål¹⁰⁷ – som flere andre – er regulert på forskjellig måte ettersom partene har valgt felleseie eller særeie”¹⁰⁸. Dette standpunkt ble tatt etter en avveining av de reelle hensyn som gjorde seg gjeldende vedrørende forholdsmessighetsregelen, men det viser at Høyesterett aksepterer at hensynet til lik løsning ved spørsmål om verdiendringer må vike for de andre reelle hensyn.

Ved skjevdeling er det ikke nødvendigvis slik at ektefellene faktisk vet at eieren av gjenstand skal få holde hele eller deler av verdien av den utenfor delingen. Siden det er et problem at noen ”skille seg til penger”¹⁰⁹ fordi de tror at alle midler skal likedeles, er det rimelig å anta at kunnskapen om skjevdelingsregelen er lav. Det forhold at man har en forutgående kunnskap om deling ved særeie tilsier at ektefellene vil ha en større anledning til å planlegge sine disposisjoner enn ved skjevdeling. Etter min mening bør derfor ikke hensynet til lik løsning veie så tungt.

5.7.3 Skjevdelingens mellomstilling

Etter min mening er det naturlig å se skjevdeling som en mellomting mellom likedeling og særeie. I noen tilfeller har det vært tiltenkt at reglene om skjevdeling skal overlappe og være et supplement til særeieinstituttet, men at skjevdeling skal fullt ut erstatte særeie har aldri vært tiltenkt. I forarbeidene uttales det at ”[d]et vil i mindre utstrekning være... være behov for å opprette særeie”¹¹⁰. Meningen var altså å redusere behovet, men ikke å erstatte særeieordningen.

¹⁰⁷ Uttrykket ”spørsmålet” betyr spørsmål knyttet til verdiendringer.

¹⁰⁸ Rt 2002 s 1596, på side 1602.

¹⁰⁹ Se kapittel 2.4.

¹¹⁰ NOU 1987:30 side 129.

Denne mellomstillingen ved fordeling kan illustreres best med et eksempel. La oss legge til grunn en bolig med nåverdi på 1.500.000 kr og er uten gjeld. På innbringelsestidspunktet var den verdt 1.000.000 kr og da hadde den gjeld på 500.000 kr. Hvis vi forutsetter at denne boligen var felleseie, vil hver av ektefellene sitte igjen med 750.000 kr. Hvis den derimot var ektefelle As særeie, vil A sitte igjen med 1.250.000 kr. Hvis vi forutsetter at boligen kan skjevdeles av ektefelle A vil denne da sitte igjen med 1.125.000 kroner. Dette eksempelet forutsetter at det ikke var andre verdier i boet og at de midler som skal likedeles også er delt.

Skjevdeling er en lovbestemt regel som hvis vilkårene er oppfylt vil gjelde i alle forhold. Motsetningsvis er særeie et resultat av en ektepakt med strenge gyldighetsregler eller eventuelt vilkår fra en arvelater eller giver. For særeie kreves det altså noe ekstra i form av en avtale og risiko for gyldighetsregler. Etter min mening taler denne tilleggsbelastningen i form av gyldighetsregler osv. for at det ikke er unaturlig å skille særeie og skjevdeling, der lovbestemte vilkår er tilstrekkelig. Følgen om at den konkrete fordeling av verdiendringer også blir annerledes, er da ikke urimelig.

5.8 Fall i skjevdelingsgjenstandens verdi

De ulike modellene gir forskjellige utslag ved verdiendringer. Forholdsmessighetsregelen vil alltid følge verdiutviklingen proporsjonalt. Nettomodellen vil derimot være statisk. Den gjelden som forelå på innbringelsestidspunktet vil alltid være det maksimale av verdien som skal gå til likedeling. Det må tas i betraktning den stabilitet og forutsigbarhet som følger av at bare gjeneldens nominelle verdi skal likedeles.

La oss ta eksemplet hvor en av ektefellene har med seg en bil inn i ekteskapet. Bilen er ved inngåelsen av ekteskapet verdt 300.000 kr og det påhviler en gjeld på 150.000 kr. Etter 5 år skiller ektefellene seg og da er bilen verdt 100.000, mens gjelden er nedbetalt. Hvis vi anvender forholdsmessighetsregelen kan eieren skjevdele 50.000. kr¹¹¹. Hvis nettometoden legges til grunn kan derimot eieren ikke skjevdele noe av bilens verdi¹¹².

¹¹¹ 50.000 kr er 50 % av 100.000 kr som var verdien av bilen ved skilsmissen.

Frantzen poengterer at den ”andre ektefellen må slikt sett ta deler av belastningen ved at skjevdelingsgjenstander faller i verdi”¹¹³. Slik det går frem av utregningen over vil forholdsmessighetsregelen tilsi at eieren av bilen vil kunne få ytterligere 50.000 kr enn ved anvendelse av nettomodellen. I en del tilfeller vil nok den andre ektefellen føle det urettferdig at en bil som denne ikke engang har brukt, men bidratt til å betale ned lånet på allikevel skal gi eieren en verdi å skjevdele når bilen har sunket så betraktelig i verdi. Nettomodellen gir derimot alltid den ektefellen som ikke er eier en garanti for at verdien av den gjelden som er nedbetalt skal likedeles, begrenset oppad til bilens verdi på skiftetidspunktet.

Unntaket i el. § 59.2 gjelder der hvor skjevdeling medfører et ”åpenbart urimelig resultat”. Regelen har sin begrunnelse i frykt for at den ene ektefellen skal bli stående på bar bakke etter skiftet. Jo mindre den minst formuende ektefellen står igjen med, jo mer trolig er resultatet av skjevdelingen urimelig. Så sant skjevdelingsgjenstanden har en viss verdi, vil nettomodellen alltid sørge for at det er en minstesum til delingen.

Etter min vurdering er dette forhold noe som må vektlegges. Selv om nettomodellen vil gi hele verdistigningen til eieren av en gjenstand, vil den også legge risikoen for verdireduksjon til eier. Synker en eiendel mer i verdi enn den opprinnelige gjeld, vil skjevdelingskravet bortfalle, og verdien av gjenstanden vil da gå til likedeling. Det betyr at nettomodellen gir i hvert fall et større minimum av midler til likedelingen og det vil igjen sørge for en større grad forutberegnelighet og stabilitet. I en del tilfeller vil de være betryggende for den ektefellen som ikke er eier at eieren har større del av risikoen for mulig verdireduksjoner. I slike tilfeller er det også mulig at nettomodellen vil virke prosessavvergende etter el. § 59.2 ledd fordi den svært sjelden setter den ektefelle som ikke eier en gjenstand helt uten midler.

¹¹² Verdi på skifte er 100.000 kr, når det opprinnelige lånebeløpet er på 150.000 kr, er det da ingenting igjen.

¹¹³ FAB s 229 – 249, på side 244.

5.9 Hensyn til tilvendt levestandard

I en del ekteskap vil det nødvendigvis være slik at den ene av ektefelle bidrar med de økonomiske midlene. Det kan eksempelvis være resultat av en bestemt arbeidsdeling hvor den andre ektefellen er hjemmeværende med barn. Hvis den med høyest lønn også bringer med seg en del belånte særeie og skjevdelingsgjenstander inn i ekteskapet, vil det være vanskeligere for den andre ektefellen å opprettholde den tilvendte levestandard etter en skilsmisse.

Som kritikk mot skjevdelingsregelen anførte Sverdrup¹¹⁴ at regelen gjør det vanskeligere for den minst formuende ektefelle å opprettholde levestandarden fra ekteskapet. Den kritikken var rettet mot skjevdeling på generelt plan, men vil også ha betydning ved verdiendringer. Virkningen av nettomodellen¹¹⁵ er at en eventuell verdistigning av en skjevdelingsgjenstand forblir skjevdelingsmidler. Et slikt utfall vil bidra til å øke vanskeligheten av å prøve å opprettholde tilvendt levestandard. For å best ivareta dette hensyn vil forholdsmessighetsregelen være den beste egnede.

5.10 Spesielle forhold ved høy opplåningsgrad og stor verdistigning

I Rt 2002 s 1596 sier Høyesterett at ”urimeligheten ville normalt øke proporsjonalt med belåningsgraden og ekteskapets varighet”¹¹⁶. Den ”urimeligheten som Høyesterett her snakker om er det at en ektefelle får ”avkastning av en høyere verdi enn den som ble brakt inn i ekteskapet”. Grunnen til dette er at nettomodellen vil, der belåningsgraden er høy og verdistigningen stor, ramme den andre ektefellen særlig hardt. Derimot vil forholdsmessighetsmodellen motvirke denne urimelighet.

Det kan best illustreres ved et eksempel. La oss si at ektefelle A og bringer med seg en bolig inn i ekteskapet som ved innbringelsestidspunktet var verdt 1.000.000 kr og hadde en gjeld på 900.000 kr. Ti år senere skiller ektefellene seg, og da er huset vært 2.000.000 kr og

¹¹⁴ Sverdrup – Ekteskap – arbeidsfellesskap eller livsfellesskap, s 108.

¹¹⁵ Se kapittel 3.5.

¹¹⁶ Rt 2002 s 1596, på side 1602.

gjelden er nedbetalt. Hvis vi anvender forholdsmessighetsregelen vil ektefelle As skjevdelingskrav være på 200.000 kr. Om vi derimot anvender nettomodellen vil skjevdelingskravet være på 1.100.000 kroner. Altså er det en konkret forskjell på utregningen på 900.000 kr, avhengig av hvilken modell som legges til grunn.

Om dette forhold skriver Frantzen¹¹⁷ ”[s]å kan man hevde at dette blir svært ujevnt, eller om man vil, skjevt resultat fordi eierektefellen får hele verdistigningen... Her må man imidlertid ta i betraktning at belastningen for den ektefellen som ikke får del av verdistigningen, kun relaterer seg til at vedkommende har deltatt i betaling av rentene”. Slik jeg forstår Frantzen synes han ikke at nettomodellen gir noe urimelig utslag i eksempelet over, fordi belastningen av ikke å få del verdistigningen er så liten siden det som er betalt ned av gjeld uansett skal likedeles.

Etter min mening må denne store forskjellen ved høy opplåningsgrad og stor verdistigning tillegges vekt. I eksempelet over har da ektefelle A bare betalt ned 10 % av husets verdi før de gifter seg, men resten er betalt ned med midler skapt i fellesskap. Det vil være svært urimelig om ektefellene sammen skulle betale ned 90 % av boligens verdi, mens den ene ektefelle skal kunne få skjevdele 55 % av denne verdien. Det vil være helt på tvers av de fellesskapshensyn som ligger til grunn for likedelingen. Som Høyesterett også påpeker vil dette særlig være urimelig der ”ekteskapets varighet” er lang. Hvis vi forutsetter at ektefellene i eksempelet over skilte seg etter 50 år og ikke 10 vil ektefelle As skjevdelingskrav fortsatt være på 1.100.000 kr og svært mange ville nok føle det sterkt urettferdig og urimelig.

Om ektefelle A fortsatt kunne skjevdelt 55 % av boligens verdi etter 50 års ekteskap, er det sannsynlig at det ville blitt svært mange søksmål etter el. § 59.2. ledd om ”åpenbart urimelig resultat”. Det er nok særlig i disse tilfeller at Høyesterett uttaler ”[r]egelen kunne dermed virke prosessskapende slik at også retts tekniske hensyn taler mot løsningen”. Det som menes med ”[r]egelen” og ”løsningen” er nettomodellen. For å ivareta også tilfeller

¹¹⁷ FAB, 229 – 249, på side 241.

med høy opplåningsgrad og stor verdistigning er forholdsmessighetsregelen etter min mening den best egnede.

6 Avslutning

Mitt mål for oppgaven var å gi en bred vurdering av de reelle hensyn som gjør seg gjeldende ved skjevdelingsmidler som endrer verdi på grunn av prissvingninger i markedet. De skjevdelingsmidler jeg har tatt for meg er de som er belånte på innbringelsestidspunktet, altså der en del av verdien er skjevdelingsmidler og en annen del er midler som skal likedeles. I tilfeller der verdistigningene har vært meget store, vil fordelingen være av særlig betydning, men også rent generelt vil dette spørsmålet være meget viktig. Uavhengig av skjevdelingskravets konkrete sum i kroner og øre, vil også prinsippet om en rettferdig fordeling være viktig for ektefellene ved et skifte.

Problemstillingen for oppgaven har vært å gi en drøftelse av begrunnelsen for forholdsmessighetsregelen fra Rt 2002 s 1596. De hensyn som taler mot denne regel vil da tale for den andre varianten, som er nettomodellen. De to mulige fordelingsmetodene ivaretar ulike hensyn og en konklusjon må bygge på hvilken av metodene som i størst mulig grad kan gi de beste og rimeligste resultater.

Forholdsmessighetsregelen sørger for en god balanse mellom likedeling av midler som ektefellene har skapt i fellesskap¹¹⁸ og skjevdeling av det som bygger på den enes bidrag, på den måten at bare den del av verdistigningen som kan tilbakeføres til skjevdelingskravet på innbringelsestidspunktet kan skjevdeles. Det vil da være mest i tråd med den grunnleggende avveiningen¹¹⁹ mellom ønske om å få igjen midler ektefellene konkret har bidratt med og hensynet til ektefellenes fellesskap.

¹¹⁸ Se kapittel 5.1.

¹¹⁹ Se kapittel 5.1.

I noen tilfeller kan allikevel forholdsmessighetsregelen gi noen uønskede utslag. Nettomodellen vil trolig gi fungere bra der ektefellene er økonomisk tilnærmet uavhengig av hverandre ved ekteskapsinngåelsen¹²⁰ og der ektefeller må dele risikoen for verdireduksjon¹²¹. Det forhold at det er forskjellige løsninger ved særeie og skjevdelingsmidler¹²², er etter mitt syn ikke særlig problematisk¹²³. Høyesterett har også uttalt at forskjellige løsninger ”verken er unaturlig eller urimelig”¹²⁴. Men alt i alt kan jeg ikke se at disse forholdene kan være tilstrekkelig for å fravike de fundamentale hensyn som ligger til grunn for forholdsmessighetsregelen.

Det er gitt unntak fra skjevdelingsregelen i el. § 59.2. og 3. ledd, både en utvidet adgang¹²⁵ og en innskrenket rett¹²⁶. Disse har som til hensikt å avbøte uheldige løsninger som følger av den alminnelige skjevdelingsregelen. Disse er også av betydning ved verdiendringer der forholdsmessighetsregelen vil gi et urimelig resultat. Det vil være av stor betydning at disse unntakene kan korrigere forholdsmessighetsregelen der den gir uønskede utslag, som for eksempel der en ektefelle som driver næringsvirksomhet ikke har økonomiske resurser til å kjøpe ut sin ektefelle og derfor får en utvidet skjevdelingsadgang etter el. § 59.3. Slik jeg ser det blir de forhold, der forholdsmessighetsregelen vil gi et urimelig resultat, på en konstruktiv og velbegrunnet måte ivare tatt gjennom disse unntakene.

¹²⁰ Se kapittel 5.2.

¹²¹ Se kapittel 5.8.

¹²² Se kapittel 5.7.

¹²³ Se kapittel 5.7.

¹²⁴ Rt 2002 s 1596, på side 1603.

¹²⁵ Se kapittel 2.4.2.

¹²⁶ Se kapittel 2.4.1.

Kildehenvisninger

Lovregister:

1965 Lov om sameige av 18. juni, nr. 6 – Sameieloven

1991 Lov om ekteskap av 4. juli, nr 47 – Ekteskapsloven

2002 Lov om rett til felles bolig og innbo når husstandsfellesskap opphører av 4. juli, 45 – Husstandsfellesskapsloven

Domsregister:

Rt 1975 s 220 Husmorddommen

Rt 1986 s 164

Rt 1999 s 177

Rt 2001 s 1434

Rt 2002 s 1596

Forarbeider:

NOU 1987:30 Innstilling til ny ekteskapslov del II

Odelstingsproposisjon 1990-1991 nr. 28, Om lov om ekteskap

Litteraturliste:

Frantzen, Torbjørn – *Skjevdeling – nye regler til besvær*, Tidsskrift for Familierett, Arverett og Barnevernrettslige spørsmål (FAB), årgang 2003 nr 4. s 229 til 249

Lødrup, Peter – *Strøtanker omkring særeie og felleseie, skjevdeling og juridisk terminologi*, Jussens venner 2002 s 205 - 215

Lødrup, Peter og Holmøy, Vera – *Kommentarer til ekteskapsloven*, 2. utgave Oslo 2002

Lødrup, Peter og Sverdrup, Tone – *Familieretten*, 5. utgave Oslo 2004

Lødrup, Peter og Sverdrup, Tone – *Skjevdeling av verdistigning på eiendeler som bringes inn med påhefte av gjeld*, Nytt i privatretten 2002 s 15-16

Sverdrup, Tone – *Ekteskapet – arbeidsfellesskap eller livsfellesskap*, Tidsskrift for velferdsforskning nr 2, 1999 s 102 til 115

Sverdrup, Tone – *Skjevdeling på felleseieskiftet*, Bonus Pater Familias s 694 – Festskrift til
Peter Lødrup, Oslo 2002